

T.C.  
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ  
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**SERBEST ZAMANLARINDA SPOR YAPAN VE YAPMAYAN ORTAOKUL  
ÖĞRENCİLERİNİN LİDERLİK BECERİLERİNİN İNCELENMESİ**

Fuat Orkun TAPŞIN

Kocaeli Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetmeliğinin

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Programı için Öngördüğü

BİLİM UZMANLIĞI TEZİ Olarak Hazırlanmıştır

KOCAELİ

2019



T.C.  
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ  
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**SERBEST ZAMANLARINDA SPOR YAPAN VE YAPMAYAN ORTAOKUL  
ÖĞRENCİLERİNİN LİDERLİK BECERİLERİNİN İNCELENMESİ**

Fuat Orkun TAPŞIN

Kocaeli Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetmeliğinin

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Programı için Öngördüğü

BİLİM UZMANLIĞI TEZİ

Olarak Hazırlanmıştır

Danışman: Doç. Dr. Elif KARAGÜN

Sağlık Bilimleri Etik Kurulu

Onay Numarası: KÜ GOKAEK 2018/123

KOCAELİ

2019

## SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE




**Tez Adı:** Serbest Zamanlarında Spor Yapan ve Yapmayan Ortaokul Öğrencilerinin Liderlik Becerilerinin İncelenmesi.

Tez yazarı: Fuat Orkun TAPŞIN

Tez savunma tarihi: 26.06.2019

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Elif KARAGÜN

Bu çalışma, sınav kurulumuz tarafından Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı BİLİM UZMANLIĞI / Yüksek Lisans TEZİ olarak kabul edilmiştir.

SINAV KURULU ÜYELERİ		İMZA
ÜNVANI	ADI SOYADI	
BAŞKAN	Doç. Dr. Betül BAYAZIT	
ÜYE(DANIŞMAN)	Doç. Dr. Elif KARAGÜN	
ÜYE	Doç. Dr. Korkmaz YİĞİTER	

### Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.... /.... /2019

Prof. Dr. Sema Aşkın KEÇELİ

KOÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

## SERBEST ZAMANLARINDA SPOR YAPAN VE YAPMAYAN ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN LİDERLİK BECERİLERİNİN İNCELENMESİ

**Amaç:** Bu araştırmanın amacı, Sakarya İline bağlı Adapazarı Merkez İlçesinde okuyan ortaokul öğrencilerinin, serbest zamanlarında spor yapıp yapmama durumlarına göre liderlik becerilerinin incelenmesidir.

**Yöntem:** Araştırmanın amacı doğrultusunda Sakarya İl Milli Eğitim Müdürlüğünden izin alındıktan sonra Adapazarı evrenini oluşturan toplam 18 ortaokuldan küme örnekleme yöntemi kullanılarak 11 ortaokul örneklem olarak seçilmiştir. Seçilen 11 ortaokula gidilerek 5,6,7,8 sınıf öğrencilerine bizzat araştırmacı tarafından araştırmanın amacı açıklanmıştır. Araştırmanın amacı açıklanmasından sonra gönüllü katılmak isteyen toplam 1030 ortaokul öğrencisine sosyo-demografik özellikleri ölçen bilgi anketi ile Lois Roets (1992) tarafından geliştirilen ve Türkiye için güvenilirlik geçerliği Cansoy ve Turan (2016) tarafından yapılan liderlik ölçeği uygulanmıştır. Elde edilen veriler istatistiksel açıdan SPSS 18.00 paket programında analiz edilmiştir.

**Bulgular:** Araştırmamızda elde edilen bulgular analiz edildiğinde; spor yapanların, yapmayanlara göre liderlik puanları spor yapanlar lehine anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür ( $p < 0,05$ ).

**Sonuç:** Araştırma sonucunda ortaokulda okuyan öğrencilerin; serbest zamanlarında spor yapma durumuna göre liderlik özelliklerinin yükseldiği görülmüştür. Yine yapılan sporun lisanslı olması, spor yılının artışıyla liderlik özelliklerinin arttığı belirlenmiştir. Sonuç olarak, spor yapmanın liderlik özelliklerinin gelişiminde etkili olduğu, özellikle erken yaşta çocukların spora başlamanın da liderlik özelliklerine katkı sağladığı görülmüştür.

**Anahtar Sözcükler:** Ortaokul öğrencileri, Liderlik, Spor, Serbest zaman, Liderlik becerileri

## İNGİLİZCE ÖZET

### EXAMINATION OF THE LEADERSHIP OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS WHO DO AND NOT DO SPORTS IN THEIR FREE TIME

**Objective:** The purpose of this study is to investigate the leadership skills of secondary school students studying in Adapazarı district of Sakarya province according to whether they do sports or not.

**Method:** For the purpose of the study, 11 secondary schools were selected as samples using cluster sampling method from a total of 18 secondary schools forming Adapazarı universe after obtaining permission from Sakarya Provincial National Education Directorate. The purpose of the study was explained by the researcher himself to 5,6,7,8 students in the class by going to the 11 selected secondary schools. Following the announcement of the purpose of the study, a survey of information measuring socio-demographic characteristics for a total of 1030 secondary school students who wish to participate voluntarily and a leadership scale developed by Lois Roets (1992) and conducted by cansoy and Turan (2016) applied the validity of reliability for Turkey. The data obtained were analyzed statistically in the SPSS 18.00 package program.

**Results:** According to the results obtained from the study, it was seen that when the leadership scores of the sportsmen were compared to those who didn't do, there was a significant awareness in favor of the ones who do ( $p<0,05$ ).

**Conclusions:** As a result of the research, it was observed that the leadership characteristics of the students in secondary school were increased according to the state of sport during their free time. It has been determined that the licensed sport has increased its leadership characteristics with the increase of the Sports year. As a result, it has been found that sports are effective in the development of leadership characteristics, especially when children start sports at an early age also provide leadership characteristics.

**Keywords:** Secondary School students, Leadership, Sports, Adapazarı, Leader.

## TEŞEKKÜR

Tez alıőmam sırasında kıymetli bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana yol gösterici ve destek olan değerli danışman hocam sayın Do. Dr. Elif KARAGÜN'e

Ders döneminde ilgisini ve önerilerini göstermekten kaçınmayan sayın Doç. Dr. Levent ATALI'ya

Akademik hayatında başarılı olacağına inandığım ve tezimi yazmamda yardımcı olan Sabit SELVİ'ye

Çalıőmam boyunca maddi manevi desteğiyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan AİLEM'e

Herkesin bana kattığı değer ve destekten dolayı teşekkür ediyorum.

## TEZİN AŞIRMA OLMADIĞI BİLDİRİSİ

Tezimde başka kaynaklardan yararlanılarak kullanılan yazı, bilgi, çizim, çizelge ve diğer kullanımlar kaynakları gösterilerek verilmiştir. Tezimin herhangi bir yayında kısmen ya da tamamen aşırma olmadığını ve bir intihal programı kullanarak test edildiğini beyan ederim.



29/05/2019



## İÇİNDEKİLER

KABUL ve ONAY.....	iii
ÖZET.....	iv
İNGİLİZCE ÖZET.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
TEZİN AŞIRI OLMADIĞI BİLDİRİSİ .....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	xv
1.GİRİŞ.....	1
1.1. GENEL BİLGİLER.....	3
1.1.1. Lider Liderlik Kavram ve Tanımlar.....	3
1.1.2. Liderlik Tarihi.....	5
1.1.3. Liderlik Gelişimi ve Özellikleri.....	5
1.1.4. Liderlik Tarzları.....	7
1.1.5. Liderlik Yaklaşımları.....	8
1.1.5.1. Özellik Yaklaşımı.....	9
1.1.5.2. Davranışsal Yaklaşımlar.....	9
1.1.5.2.1.Ohio State Araştırmaları.....	10
1.1.5.2.2. Michigan Çalışmaları.....	11
1.1.5.2.3. Mc Gregor'un X ve Y teorileri.....	12
1.1.5.2.4. Blake ve Mouton'un Liderlik Çalışması.....	12
1.1.5.3. Durumsallık Liderlik Yaklaşımı.....	13
1.1.5.3.1. Fiedler'in Durumsallık Yaklaşımı.....	13
1.1.5.3.2. Yol Amaç Yaklaşımı.....	13
1.1.5.3.3. Reddi'in Etkilik Yaklaşımı.....	14
1.2.Liderlik ve Spor.....	15
1.2.1. Sporun Liderlik Gelişimindeki Etkisi.....	15

1.2.2. Ortaokul Öğrencilerinin Yaş Dönem Özellikleri.....	15
1.2.2.1. 10-14 Yaş Bedensel Gelişim Özellikleri.....	16
1.2.2.2. 10-14 Yaş Psikososyal Gelişim Özellikleri.....	16
1.2.2.3. 10-14 Yaş Zihinsel Gelişim Özellikleri.....	17
1.2.2.4. 10-14 Yaş Kişilik Gelişim Özellikleri.....	17
1.2.3. Konu İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar.....	17
1.2.4. Liderlik ve Spor Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar.....	18
1.2.5. Konu İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar.....	19
2. AMAÇ .....	21
3.YÖNTEM.....	22
3.1. Araştırmanın Yöntemi.....	22
3.2. Araştırmanın İzinleri, Örneklem Seçimi ve Veri Toplama Araçlarının Uygulanması.....	22
3.3. Veri Toplama Araçları.....	24
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	25
3.3.2. Roests Liderlik Ölçeği.....	25
3.4. Verilerin Analizi.....	26
4.BULGULAR.....	27
4.1.Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sosyo-Demografik Değişkenlerine İlişkin Bulgular.....	27
4.2. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Spor Yapma Durumuna İlişkin Bulgular.....	28
4.3. Öğrencinin Spor Dışı Hobi Durumuna İlişkin Bulgular.....	30
4.4. Ailede Sporla İlgilenme Durumuna İlişkin Bulgular.....	31
4.5.Öğrencilerin Cinsiyet, Spor Yapma Durumu, Lisanslı Spor Yapma Durumu, Ailesinde Spor Yapma Durumu, Spor Dışındaki Hobi Durumu Açısından T Testi Sonuçlarına İlişkin Bulgular.....	32
4.6. Öğrencilerin Sosyo-Demografik ve Not Ortalaması Değişkenleri Açısından Anova Test Sonuçlarına İlişkin Bulgular.....	33
4.7. Öğrencilerin Yaptığı Spor Branşına Göre Liderlik Durumu Açısından Anova Testi Sonuçlarına İlişkin Bulgular.....	35

4.8. Öğrencilerin Spor Başlama Yaşına Göre Liderlik Durumu Açısından Anova Testi Sonuçlarına İlişkin Bulgular.....	36
4.9. Öğrenci Ailelerinin İlgilendiği Spor Branşı Durumuna Göre Liderlik Durumu Açısından Anova Test Sonuçlarına İlişkin Bulgular.....	38
4.10. Öğrencilerin Spor Dışı Hobi Durumlarına Göre Liderlik Düzeyi Açısından Anova Test Sonuçlarına İlişkin Bulgular.....	39
5. TARTIŞMA.....	41
5.1. Öğrencilerin Cinsiyet, Spor Yapma Durumu, Lisanslı Spor Yapma Durumu, Ailesinde Spor Yapma Durumu, Spor Dışındaki Hobi Durumuna İlişkin Bulguların Tartışılması.....	41
5.2. Öğrencilerin Sosyo-Demografik ve Not Ortalaması Değişkenlerine İlişkin Bulguların Tartışılması.....	43
5.3. Öğrencilerin Yaptığı Spor Branşına Göre Liderlik Durumu Açısından Anova Testi Sonuçlarına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	45
5.4. Öğrencilerin Spor Başlama Yaşına Göre Liderlik Durumu Açısından Anova Testi Sonuçlarına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	46
5.5. Öğrenci Ailelerinin İlgilendiği Spor Branşı Durumuna Göre Liderlik Durumu Açısından Anova Test Sonuçlarına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	47
5.6. Öğrencilerin Spor Dışı Hobi Durumlarına Göre Liderlik Düzeyi Açısından Anova Test Sonuçlarına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	47
5.7. Sınırlılıklar.....	48
6. Sonuç ve Öneriler.....	50
7. KAYNAKLAR DİZİNİ.....	51
ÖZGEÇMİŞ.....	58
EKLER.....	59
EK 1: Kişisel Bilgi Formu.....	59
EK 2: Roets Liderlik Ölçeği.....	60
EK 3: Etik Kurul Onayı.....	62
EK 4: Tez Denetleme Listesi.....	64

## ÇİZELGELER DİZİNİ

<b>Çizelge 3.2.1.</b> Sakarya İli Adapazarı İlçesine Göre Seçilen Örnek Ortaokullar.....	23
<b>Çizelge 4.1.1.</b> Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sosyo-Demografik Değişkenlerine İlişkin Frekans ve Yüzdeler Değerler.....	27
<b>Çizelge 4.2.1.</b> Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Spor Yapma Durumuna İlişkin İlişkin Frekans ve Yüzdeler Değerler.....	29
<b>Çizelge 4.3.1.</b> Öğrencinin Spor Dışı Hobi Durumuna İlişkin Frekans ve Yüzdeler Değerler.....	30
<b>Çizelge 4.4.1.</b> Ailede Sporla İlgilenme Durumu, Ailede Yapılan Spor Branşı Durumuna İlişkin Frekans ve Yüzdeler Değerler.....	31
<b>Çizelge 4.5.1.</b> Liderlik Düzeyi Puan Ortalamalarının Öğrencilerin Cinsiyet, Spor Yapma Durumu, Lisanslı Spor Yapma Durumu, Ailesinde Spor Yapma Durumu, Spor Dışındaki Hobi Durumuna Göre T Testi Sonuçları.....	33
<b>Çizelge 4.6.1.</b> Öğrencilerin Sosyo-Demografik ve Not Ortalaması Değişkenlerine Göre Liderlik Düzeyi Açısından Anova Testi Sonuçları.....	34
<b>Çizelge 4.7.1.</b> Öğrencilerin Yaptığı Spor Branşına Göre Liderlik Durumu Açısından Anova Testi Sonuçları.....	36
<b>Çizelge 4.8.1.</b> Öğrencilerin Spor Başlama Yaşı ve Spor Branşına Göre Liderlik Durumu Açısından Anova Test Sonuçları.....	37
<b>Çizelge 4.9.1.</b> Öğrenci Ailelerinin İlgilendiği Spor Branşı Durumuna Göre Liderlik Durumu Açısından Anova Test Sonuçları.....	38
<b>Çizelge 4.10.1.</b> Öğrencilerin Spor Dışı Hobi Durumlarına Göre Liderlik Düzeyi Açısından Anova Test Sonuçları.....	39

## 1.GİRİŞ

İnsanlar sosyal bir varlık olarak çok eski zamanlardan beri grup halinde yaşadıkları için birlikte hareket etme zorunluluğunu hissetmektedirler. Harekete geçme bir amaç dahilinde olduğunda anlam kazanmaktadır. Belirli amaçlar doğrultusunda insanları harekete geçirmede liderlik önemli görülmüş ve çoğu insanda bulunmadığı düşünülen bir beceri olarak değerlendirilmiştir (Pazarbaş 2012). İnsanlar birlikte hareket ederken kendi dürtü ve gereksinimlerinin bir kısmını gerçekleştirmek ve kişisel amaçlarına ulaşabilmek için bir grubun parçası olma ihtiyacı hissettikleri de belirtilmiştir. Bu grup halinde bir arada bulunma bütünlüğünün de karmaşık durumların esiri olmaktan ve dengesizlik halinden kurtulma isteğinin olması beraberinde etkin bir gücün varlığına ihtiyaç duyulmasına yol açtığı dolayısıyla da lider ve otoriter gücün etkisi altında kalmayı gerekli kıldığı ifade edilmiştir (Pazarbaş 2012). Literatüre bakıldığında günümüze kadar liderlik üzerine birçok araştırma yapıldığı ve hala da yapılmakta olduğu görülmektedir. Bu yapılan çalışmalarda liderlik kavramının da insanlık tarihi kadar eski bir olgu olduğu görülmüştür. Liderliğin, gerek kavramsal ve gerekse tarihsel açıdan oldukça eski bir olgu olduğu Anglosakson kökenli bir sözcük olan ve yol anlamına gelen ‘‘lead’’ kelimesinin, leader sözcüğünün kökenini oluşturduğu kabul edilmektedir (İbicioğlu ve diğ. 2009).

Literatüre bakıldığında okul dönemlerine göre liderlik özellikleriyle ilgili farklı görüşler ortaya konduğu görülmektedir. Bu görüşlerden bazıları ortaokul öğrencilerinin liderlik becerilerini öğrenme yetileri ve fırsatlarını lise öğrencilerinden fazla bulan ve ilköğretim öğrencilerinin liderlikle ilgili faaliyetlere katılma olanaklarını sınırlı bulmakta ve çocuğun okula başlamasıyla birlikte liderlik faaliyetlerine müfredatlarda yer verilmesi gerektiği de belirtilmektedir (Boyd 2000).

Spor, büyüme çağındaki çocuklar için, çocuğun hem fiziksel gelişimi hem de iyi bir kişilik ve ruh sağlığı kazanması açısından yararlı görülmüştür. Spor ve fiziksel aktivite programlarına katılmanın; takım çalışması, disiplin, sportmenlik, liderlik, benlik saygısı ve sosyalleşme gibi özelliklerin çocuklarda kişilik gelişimini desteklediği için oldukça önemli olduğu da belirtilmiştir (İbiş ve ark. 2004; Kaynak 2006; Özyürek ve ark. 2015).

Liderlik diğer alanlarda olduğu gibi spor ortamında da önemli olması teorisyenleri sporda liderlik sürecinde etkili olabilecek faktörlerin belirlenmesi için araştırmalar yapmaya yönlendirmiştir (Chelladurai ve Carron 1978). Bu çalışmaların bazılarında liderlik potansiyelinin erken yaşlarda belirlenebileceği savunulmuştur (Bean 2010).

Liderlik potansiyeline sahip öğrencilerinin liderlik becerilerini geliştirmek için de ilköğretim seviyesinde tanımlanması gerektiği belirtilmiştir. İlköğretim düzeyinde; kendi akranlarıyla ve yetişkinlerle kolay iletişim kurma, yeni durumlara uyum sağlama, yüksek düzeyde konuşma yeteneğine sahip olma ve diğerlerinin duygularını ve ihtiyaçlarına karşı duyarlı olma gibi özelliklerin üstün liderlik yeteneğine sahip çocukları işaret ettiği de ifade edilmiştir (Hensel 1991). Liderlik davranışının çok boyutlu olduğu ve çocuğun özellikleri ile liderlik davranışı arasındaki ilişkinin liderliğin boyutuna bağlı olduğu da açıklanmıştır (Fukada ve diğ. 1994).

Bu tez çalışması kapsamında ortaokulda okuyan öğrencilerin serbest zamanlarında spor yapıp yapmama durumuna göre liderlik özelliklerinin değişip değişmediği merak edilmiştir. Bu araştırmanın amacı kapsamında alt amaçlar olarak liderlik özelliklerinin de ayrıca yaş, cinsiyet, kaçınıcı sınıfta okudukları, ailelerinin gelir durumu, düzenli spor yapıp yapmama durumu, spora başlama yaşı, lisanslı olup olmadıkları, ailelerinde spor yapanların olup olmadığı, ailede spor yapan var ise yapılan spor branşı, spor dışında uğraştıkları başka bir etkinlik olup olmadığı, spor dışında uğraştıkları bir etkinlik var ise ne tür bir etkinlik olduğu, karne not ortalaması gibi değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır.

## 1.1. GENEL BİLGİLER

### 1.1.1. Lider Liderlik Kavram ve Tanımlar

Lider ve liderlik gibi kelimelerin kökeni Anglosakson dilindeki kökeni "patika" ya da "yol" anlamına gelen laed sözcüğü olduğu laeden fiili "seyahat etmek anlamına geldiği için liderin önde yürüyerek birlikte seyahat ettiği kişilere yol gösteren kişi olduğu belirtilmiştir (Vries 2007). Liderlerin, vizyon ve değerleri paylaşan, yayan, ayrıca motivasyona önem veren kişiler olduğu belirtilmiştir (Çetin 2008). Liderliğin konusunun insanların, yapı ve kültürleri, arzulanan gelecekleri, ilkelere ve amaca bağlılıkları, stratejik iyimserlikleri olduğu, liderliğin yenilikçi ve yaratıcı bir biçimde hizmeti, girişimciliği, varoluşu ve kalıcılığı düşünmek olduğu açıklanmıştır (Barutçugil 2014).

Aitken ve Higgs (2010) ise; liderliğin bir kişi ya da mevki olmadığını ifade etmişlerdir. Liderin, insanlar arasında güven, yükümlülük, bağlılık, duygu ve iyinin ortak vizyonuna dayanan karmaşık bir ahlaki ilişki olduğu; Brunstad'a göre de (2009), insanları daha önce hiç bulunmadıkları yerlere götürmek olarak tanımlamıştır. Liderlik, empati, iyi iletişim, özgünlük ve güvenilirlik, kendini hissetme ve bakma becerisine ve kendini başkalarıyla etkileşim içinde bir katılımcı olarak görebilme yeteneği şeklinde ifade edilmiştir (Roness ve Matthiesen 2002).

Murphy (1941), liderliğin tüm durumların bir işlevi olduğunu belirtmiş, bunun da bir "kalite" değil, daha çok "süreç" ile ilgili olduğu ve bu yüzden statik olmadığı; Burns ise (1978), liderliğin hedeflerini bağımsız olarak gerçekleştirebilmek için, rekabet ve çatışma bağlamında, belirli güdüler ve değerler, çeşitli ekonomik, politik ve diğer kaynaklara sahip kişiler tarafından harekete geçirmenin karşılıklı süreci olduğunu ileri sürmüştür (Aktaran Erdoğanca 2011).

Liderin kendisini dıştan kuşatan her türlü sosyal şekillendirici unsur ile içten kuşatan her türlü doğal ve edinilmiş etkileyici unsura karşı, onları kontrol altına alıp, hürriyetini kazanmış, tamamen hür bir irade ile seçilen, idealize edinilen bir yaratıcı hamlenin sorumluluğunun merkezine yerleştirildiği ahlaki bir hareket, bir başkaldırıyı yaşayan kişi olduğu belirtilmiştir (Erel 2008).

Liderlerin görevlerinden birinin de daima kıt kaynakları (insanlar ve para) en iyi yararları getirecekleri alanlara aktarmayı sağladığı (Cohen 1999) liderlerin kendilerinden emin oldukları sözlerine bağlı ve daha yüksek bir amaçla motive oldukları hep merkezde

buldukları, içsel bir kontrol konuma sahip olmaya, bireysel anlama ve bireysel disiplin göstermeye odaklı olarak; sahip oldukları güçleri ve içlerinden gelen duygularından dolayı, başarısızlık ihmali olsa da risk almada özgür oldukları belirtilmiş; bunun nedeni de, yaptıkları her şeyin doğru olduğuna dair bir güven taşıdıkları iddia edilmiştir (Halis 2007).

Bir süreç olarak lider, bir grubun üyelerinin faaliyetlerini ortak bir amaca yönlendirmek için etkilemek üzere, değişik güç tabanlarından yararlanma çabası olduğu (Vries 2007) başka bir tanıma göre ise liderin; açık ve net bir karar verme, net bir vizyon oluşturma ve ifade etme, ulaşılabilir hedefler oluşturma ve takipçilere bu hedeflere ulaşmak için gerekli bilgi ve araçları sağlama olanağı içerdiği belirtilmiştir (www.searchcie.techarget.com Erişim: 27.11. 2018).

Liderlerin hedefler karşısında kişisel ve aktif bir tutum takındıkları insanların ruh hallerini değiştirmekte, imajlar ve beklentiler uyandırmakta ve spesifik arzular ve amaçlar oluşturmakta oldukları ve yaptıklarının bir işin gidiş yönünü etkilediği bu etkinin net sonucunun insanların neleri arzulanması gerektiğini, nelerin mümkün ve gerekli olduğu konusundaki düşünce biçimlerini değiştirdikleri ifade edilmiştir (İmrek 2004).

Davis (2003) ise, hareket açısından liderliğin bir kuruluşu yeni bir yönde ilerletmek; sorunları çözmek; yaratıcı olmak; organizasyon yapılarını oluşturmak; yeni inisiyatifler geliştirmek ve kaliteyi arttırmak olarak tanımlamıştır.

Ayrıca liderliğin, bir gruptaki bir bireyin sahip olduğu iktidarın bir pozisyonu olarak tanımlanabileceği, bunda grup üyelerinin kendilerini çabalarını belirli hedeflere doğru yönlendirmek için kişilerarası etkilerini kullanma fırsatı sağladığı, liderin grubun güç yapısının merkezinde yer aldığı, grubu bir arada tutan, hayatı aşıl原因, hedeflerine doğru harekete geçiren olarak açıklanmıştır (www.yourarticlelibrary.com/ Erişim 27.11.2018).

Liderlik sıradanlık, koşullara teslimiyet, pes etmek, inanmadığı şeylere inanmış gibi görünmek, boş nutuklar atmak olmadığı; koşulların ne olursa olsun girişimci, yenilikçi, dengeleyici, uzlaşıcı; gerektiğinde uzlaşmaz, inatçı, öngörü sahibi olan, kendine akıyla, başkalarına kalbiyle önderlik eden kendine özgü, özgün bir kişilik ve kimlik olduğu bu özelliklerin yanında liderin, bir işi başlatan, başkalarını inandıran, ikna eden, paylaşan ve



paylaştıran, cazibe ve vizyon yaratan, insanı özgürleştirmeye ve kendi olmaya, verimli olmaya ikna eden farklı bir karakter olduğu da belirtilmiştir (Donuk 2007).

### **1.1.2. Liderlik Tarihi**

Liderlik, antik çağdan eski Yunan ve Roma dönemlerinden bu yana ilgi çeken, heyecan uyandıran üzerinde çalışılan ve üzerinde en çok konuşulan konulardan biri olmasına karşın hala gizemini koruduğu belirtilmiştir (Barutçugil 2014). Liderliği tanımlayan en temel, eski ve kapsamlı yaklaşımın insanın özellikleri üzerine kurulduğu görülmüş Aristo, Sokrates ve Eflatun gibi antik Yunan düşünürlerinin; yöneticileri diğer insanlardan ayıran özelliklerle ilgili görüşleri olduğunu bilinmektedir. Bu düşünürler bir dizi kişisel, fiziksel ve sosyal özellikleri sıralayarak yönetici sınıfını tanımlamışlardır (Barutçugil 2014). Sonraki süreçlerde ise dini inanışlarla veya egemen sınıfların dayatmalarıyla, tanrının bahsettiği güç, soylu kan gibi kavramlar liderlik gücünün temelleri olarak görülmüştür. Liderlerin çoğunlukla doğuştan gelen farklı ve üstün özellikleriyle liderlik yeteneğine sahip oldukları görüşü 20. yüzyıl ortalarına kadar devam etmiştir (Barutçugil 2014).

Başarı ihtiyacı birşeyleri yapabilme isteğinde liderliğin, liderlik davranışlarını desteklediği düşünülmektedir. Yüksek savaşçı bir komutan olarak Büyük İskender, birer dini lider olarak, Hz. Davut(a.s), Hz Musa(a.s), Hz İsa(a.s) ve Hz. Muhammed (s.a.v), Hun Devleti'nin lideri Atilla, yönetimi meslek olarak nitelendiren ilk kişi olan Farabi, sayısız liderlerin yetişmesinde rol oynamış, Kutadgu Bilig eserinin yazarı Yusuf Has Hacıp, bilime olan düşkünlüğü, şairliği de en az padişahlığı ve liderliği kadar gelişmiş olan Fatih Sultan Mehmet önde gelen lider örnekleri olarak gösterebileceği belirtilmiştir (Aslan 2013).

Liderlik düşüncesinin gelişmesinde Batı dünyasında etkili olmuş John Locke, J. Jacques Rousseau; Türk İslam dünyasında etkili olmuş, El-Kindi, Farabi, İbn-i Sina, İmam Gazali, Yusuf Has Hacıp, Nizamülmülk, Mevlana, Yunus, Fatih Sultan Mehmet, birer liderlik abidesi kişilikler olarak ele alınmaya çalışılmıştır (Fındıkçı 2009).

### **1.1.3. Liderliğin Gelişimi ve Özellikleri**

Liderlikteki gelişim ve özellik teorileri, bazı kişilerin etkin bir lider konumuna gelmeleri, diğer kişilerinde bundan mahrum olmanın kişilikten kaynaklanan farklılıklarla

açıklama fikrine dayandığı çalışmaların yaş, boy, zeka düzeyi, akademik başarı, yargılama yeteneği gibi özelliklerin liderlik faktörlerini sınıadığı, aynı zamanda bu faktörlerin tümünün başarılı liderleri önceden tahmin etmeye çalışmada temel olduğu belirtilmiştir (Keçicioğlu 1998).

Liderlerin karakter ve kişilik özelliklerinin birbirinden çok farklı olduğu ve zengin bir yelpaze oluşturduğu ancak tüm liderlerin işlerine coşkuyla bağlı; enerjik, kriz anlarında sakin, sevecen ve tatlı sert bir görünümü ortak özellik olarak paylaştıkları bunların liderlere dair en bilinen özelliklerden birkaçı olduğu açıklanmıştır (Adair ve Reed 2008).

Liderlik gelişiminin, liderlik özelliklerinin liderlik yeteneklerinden ayırt edilmesiyle başladığı; liderlik becerilerinin temel olarak liderlerin ortak hedeflere doğru bir grubun ilerlemesinde uyguladıkları, teknikler veya uygulamalar olduğu, liderlik becerilerine örnek olarak bir vizyon üretme ve ilerletme, bu vizyonu taktik ve inisiyatiflere dönüştürme ve bu vizyona ulaşmada yardımcı olabilecek yetenekli bireylere görevlerini tanımlama ve devretme olduğu, liderlik becerilerinin sınıf içinde ve dışında kolayca öğretilbildiği önderlik yani (Liderlik) özelliklerinin farklı olduğu, esasen bireyin doğal olarak sahip olduğu davranışlardan ibaret olduğu belirtilmiştir (Norman ve Beauchamper 2008). Liderlik özelliklerinin bireylerde şaşırtıcı derecede erken yaşlarda iyi geliştirilebildiğini bu özellikler arasında; motivasyon, enerji, azim, zeka, kendine güven, adalet, başkalarına güvenme, dürüstlük ve bağışlamanın olduğu bu özelliklerin hepsine paralel olarak iyi iletişim kurma kabiliyetinin önemli olduğu açıklamıştır (Norman ve Beauchamper 2008). İyi bir iletişim bir özellikten ziyade bir beceri olarak görülse de, kişinin fikirlerini pekiştirmenin ve bu fikirlerin başkalarına nasıl ifade edileceğine dair bir vizyonu formüle etmenin kritik öneme sahip olduğu, bu yeteneğin ortaya çıkardığı özelliklerin tümünün de resmi olarak öğretilbilmesine rağmen, genellikle herhangi bir resmi veya gayri resmi liderlik eğitiminden bağımsız olarak tezahür edebildiklerini sürekli bağımlı bireylerin genellikle kariyerlerinin başında liderlik fırsatları peşinde koşanlar olduğu “Doğmuş liderler” olarak nitelendirilen kişilerin, gelişmiş liderlik özellikleriyle “var olan” olma eğilimi gösterdikleri belirtilmiştir (Norman ve Beauchamper 2008).

Lider, merdivenin en üst basamaklarına tırmandıkça, uzmanlar ile teknik adamlar arasında doğru hüküm verme ve onlardan gelecek bilgiye ihtiyacı olmasa bile yine de onların tavsiye ve görüşlerini alıp kullanma becerisine sahip olmak zorunluluğu

bulunduğuyine sahip olması gereken bir bilgi varsa o da "insanın doğasına dair bildikleri olduğu belirtilmiştir (Adair 2009).

İmrek ise, iyi bir liderde olması gereken özellikleri şu şekilde sıralamıştır.

- Karar verebilme yeteneği
- Tutarlılık
- Şevk
- Hayal gücü
- Sıkı çalışma arzusu
- Analiz yeteneği
- Başkalarını anlayabilme yeteneği
- Fırsatları teşhis edebilme yeteneği
- Tatsız durumlara göğüs germe yeteneği
- Riske gönüllü olarak katlanabilme
- Girişimcilik
- Açık ve anlaşılır konuşabilme yeteneği
- Pratik Zeka
- Verimli yönetebilme yeteneği
- Açık düşüncelik
- Sabır ve bağlılık
- Hırs Doğruluk
- Açık ve anlaşılır yazabilme yeteneği
- Merak
- Sayısal beceriler (İmrek 2004).

#### **1.1.4. Liderlik Tarzları**

Liderlerin, kişisel özelliklerine, yetişme ortamlarına ve kişiliklerine göre belirli liderlik tarzlarında ustalaştıkları en iyi ve etkili liderlerin genellikle farklı liderlik tarzlarından birkaçında beceri geliştirerek ve deneyim kazanarak duruma uygun olarak farklı tarzlar arasında geçişler yapabilenler olduğu ve birkaç tarzı bir arada ustalıkla bir biçimde kullanabildikleri belirtilmiştir (Barutçugil 2014).

Barutcuğil (2014), liderlik tarzlarının, en yalın haliyle dört başlık altında incelenebildiği bu tarzlarında; otoriter, demokratik, koç ve liberal liderlik olduğunu bu liderlik tarzlarını ise; aşağıdaki şekilde açıklamıştır:

- **Otoriter Lider:** Grubun birlikteliğinin devam etmesi, grubun sosyal ve hayati önemli bir varlık olarak teşvik edilmesi gibi sosyo-duygusal olguları dikkate almayan bir lider şekli olarak görüldüğü belirtilmiştir (Cremer 2006).
- **Demokratik Lider:** Grup içerisindeki bütün karar ve faaliyetleri üyelerle tartışma ortamı getirmiş ve üyelerin kendi çalışma eşlerini kendilerinin seçmesine izin veren liderlik tarzı olduğu açıklanmıştır (Arkonaç 1993).
- **Koç Lider:** Hem insana(sürece) hem de işe (sonuca) yönelik ilgisini birlikte ve dengeli biçimde sürdürüldüğü belirtilmiş (Barutcuğil 2014).
- **Liberal Lider:** Bu liderlik tarzında çalışanlara bir hedef gösterilir ve kendi yetenekleriyle bunun gerçekleştirilmesi hususunda tamamen serbest bırakıldıkları ifade edilmiştir (Balçık 2004).

Farklı yaklaşımların ve modellerde bu tarzların farklı yorumlanmaları ve türlerinin bulunduğu bazen aynı tarz lider özelliklerinin ve davranışlarındaki küçük farklılıkların farklı isimlerle farklı tarzlar olarak da sunulabildiği belirtilmiştir (Barutcuğil 2014).

### 1.1.5. Liderlik Yaklaşımları

Liderlik, kavramının çeşitli yönleri olan bir araştırma konusu olduğu liderlikle ilgili araştırmaların pek çok boyutta incelendiği, bu değişik boyutta araştırmaların ise liderlik konusuna bir yandan katkı sağlarken diğer yandan kavramın belirsizliğini arttırdığı nedeni ise; ileri sürülen liderliğin bir yönünü diğer bir yaklaşımda farklı bir yönünü görmenin olası hale geldiği insanoğlunun nasıl bir karmaşık yapıya sahipse ona liderlik etme de o derece karmaşık ve çözülmesi zor bir yapı olduğu bu sebeple her yerde ve her koşulda kabul gören liderlik yaklaşımı yerine başlangıçta, tüm eksikleri ile birlikte liderlik yaklaşımlarının incelenmesi gerektiği açıklanmıştır (Aslan 2013). Liderlikle ilgili birçok teorik çalışmalar yapılmış bu yapılan çalışmalarında üç grup altında toplanabildiği belirtilmiş bu grup ise isimlerle yer almıştır (Donuk 2007).

1-Liderliğin Özellik Yaklaşımı

2-Liderliğin Davranış Yaklaşımı

3- Liderliğin Durumsal Yaklaşımı (Donuk 2007).

### 1.1.5.1. Özellik Yaklaşımı

Bu yaklaşımda, liderin özelliklerine birinci planda önem verildiği liderin; entellektüel, duygusal, sosyal vb. kişisel özellikleri ile fiziksel özelliklerinin belirlenmeye çalışıldığı bunlardan fiziksel özellikler olarak aşağıdaki faktörlerin önemli olduğu ve tartışıldığı görülmüştür (Eren 2001).

- Boy
- Yaş
- Sağlık Durumu
- Kilo
- Fiziksel olgunluk belirtileri
- Yakışıklılık/Güzellik

Kişisel özellikler olarak tartışılan faktörler şunlardır.

- Zeka
- Cesaret ve kendine güven
- Bireylerarası ilişkiler ve haberleşme yeteneği
- Girişimcilik ve riski göze alma
- Güven verme veya güvenilir olma
- Hitabet Yeteneği

Bu yaklaşımda düşünürler tam bir görüş birliğine varamadıkları görülmüştür. Bunun nedeni olarak, grubun diğer üyeleri ve takipçilerin dikkate alınmamasından kaynaklandığı, lider ile grup üyeleri arasındaki etkileşim ile liderin görev yüklendiği ortamın koşullarındaki değişimler ve belirsizlikler liderin başarısında oldukça önemli birer etken olduğu belirtilmiştir (Eren 2001).

### 1.1.5.2. Liderlikte Davranışsal Yaklaşımlar

1940'ların sonlarına doğru bazı araştırmacıların gözlemlenebilen süreçler veya faaliyetler olarak liderliğe baktıkları ve özellik yaklaşımından uzaklaşmaya başladıkları, liderlikteki davranışsal yaklaşımın özellik yaklaşımının çok da verimli ve etkin olmaması nedeniyle geliştirilen bir yaklaşım olduğu, davranış yaklaşımının amacının davranışların etkin liderlikle nasıl bütünleştirileceğini belirlemek ve bir liderin etkin bir lider olabilmesi

için ne yapmalısı gerektiğini sorusuna cevap aramak olduğu belirtilmiştir (Keçecioğlu 1998).

Davranışçı yaklaşımın, liderin özellikleri yerine grup üyelerine, yani izleyicilere karşı gösterilen davranışlar üzerine yoğunlaştığı liderin astları ile haberleşme şeklinin, yetki devredip etmemesi, planlama ve kontrol şeklinin, amaçları belirleme şekli v.b. davranışların liderin etkinliğini belirleyen önemli faktörler olarak ele alındığı bu nedenle bu ikinci yaklaşımda grup üyelerine karşı liderin davranışlarına önem verildiği belirtilmiştir (Koçel 2003).

Genel literatür bilgilerine bakıldığında davranış teorilerinin gelişmesinde çeşitli uygulamalı araştırma ve teorik çalışmaların katkıları olduğu bu çalışmaların sonucu olarak değişik liderlik tarzlarının belirlendiği ve etkinliklerinin araştırıldığı belirtilmiştir (Zel 2001).

#### **1.1.5.2.1. Ohio State Liderlik Araştırmaları**

Literatüre bakıldığında farklı enstitülerce liderlikle ilgili araştırmaların olduğu bunlardan birinde ohio araştırması olarak isimlendirilen ve Ohio Devlet Üniversitesi'nde Ralf M. Stogdill tarafından 1940'lı yılların sonuna doğru başlatılmış çalışmalardır. Bu araştırmalarında amacı, örgütlerde görülen liderlik davranışını betimlemek bunun için hazırlanan çalışmaların yüzlerce endüstri kuruluşu, ordu ve eğitim örgütlerinde çalışanlara uygulandığı ve çalışma sonucunda liderlik davranışlarının aşağıdaki başlıkları verilen iki grupta toplandığı görülmüştür (Başaran 2004).

**1- İnsana önem vermek:** İş görenlerin duygularını anlamaya çalışmak, dostluğunu kazanmak, gereksinmeleriyle ilgilenmek, onlara güvenmek ve güven vermek, onları dinlemek, isteklerini yerine getirmek şeklinde ilk başlığın yer aldığı belirtilmiştir (Başaran 2004).

**2- Yapıyı İşletmek:** Çalışmayı örgütlemek, görevin tanımını yapmak, görevi çalışanlara dağıtmak, işin yapılması için kural koymak ve çalışanların kendilerinden ne beklediğini hissettirmek şeklinde de iki başlığın yer aldığı belirtilmiştir (Başaran 2004).

### 1.1.5.2.2. Michigan Araştırmaları

Ohio Eyalet Üniversitesi'nin liderlik araştırmaları ile aynı dönemde (1947) yürütölen Michigan Üniversitesi araştırmaları, Rensis Likert'in öncölüğünde, Prudential Insurance Company'de 20 yüksek, 20 düşük verimlilikteki ekipler üzerinde uygulanmış bu araştırmalarında aşağıda belirtilen dört faktöre dayandırıldığı belirtilmiştir. Bu faktörler ise şunlardır:

#### Michigan Çalışmalarındaki liderlik davranış yaklaşımları

- **Destekleyici:** Grup üyelerinin kişisel duygularına verilen önemi ve değeri arttırıcı davranışlar.
- **Karşılıklı ilişkileri kolaylaştırma:** Grup üyeleri arasında, yakın ve karşılıklı tatmini sağılayan ilişkilerin gelişmesini destekleyen davranışlar.
- **Amaç Fikri:** Mükemmel performansa ulaşmak veya grupların amaçlarını karşılamak için sağılanacak çabaları teşvik eden davranışlar.
- **İşi kolaylaştırılma:** Araç-gereç ve teknik bilgi gibi kaynakları sağılamak için motive edici davranışlar.

Bu faktörlerden ilk ikisinin kişiye yönelik davranışları, diğer ikisinin ise işe yönelik davranışları ifade ettiğı belirtilmiştir (www.ugurzel.com Erişim 15.11.2018).

Michigan liderlik araştırmaları, liderlik davranışlarını açıklayacak ve sınıflandıracak boyutları geliştirmeyi amaçlamıştır. Bunu yaparken de büyük ölçüde uygulamalı araştırmalara ağırlık vermiştir. Böylece araştırma sonucu belirlenen faktörlerin liderlik davranışlarını açıklamaya yeterli olduğı, dolayısıyla liderlik sürecinin açıklanabileceğı varsayılmıştır. Ancak bu teorilerle ilgili olarak da, kullanılan kavramların basitleştirildiğı ve genellemelere gidildiğı noktasından hareketle, kullanılan metodolijinin geçerliliğine kadar değışen eleştiriler yapılmıştır (www.ugurzel.com Erişim 15.11.2018).

### 1.1.5.2.3. McGregor'un X ve Y Teorileri

Douglas Mc Gregor, X ve Y kuramları biçiminde iki tür liderlik tipi olduğunu ön görmüştür.

X kuramı; insanların pasif oldukları ve örgütsel gereksinimlere direndikleri varsayımlarına dayanırılmış insanları bu gereksinimlere uymaları için yönlendirmek ve güdülemek gerektiğı belirtilmiştir. Bu tip özellikler olarakta;

1- Normal olarak insanoğılu işi sevmeden ve elinden geldiğı kadar işten kaçtığı.

2- İşi sevmeme özelliği nedeni ile insanların çoğunun örgütsel amaçların kazanılmasında yeterli çabayı göstermeleri için zorlanmaları gerektiği, denetlenmesi, yönetilmesi ve ceza ile korkutulması gerektiği savunulmuştur.

3- Normal bir insanın yönetilmeyi tercih ettiği, sorumluluktan kaçmak istediği, hırsının az olduğu, her şeyin üstünde de güven aradığı belirtilmiştir.

Y kuramının da; İnsanların zaten güdülenmeyi ve sorumluluk yüklenmeye açık oldukları varsayımına dayandığı görülmüştür. Bu insan tipi özelliklerindedir;

1- İş yaparken fiziki ve zihni çabanın harcanması, oyun ya da dinlenme kadar doğal olduğu.

2- Dışarıdan denetim ve ceza ile korkutma, çabayı örgütsel amaçlara yöneltecek tek yol olmadığı.

3- Amaçlara bağlılık, onların elde edilmeleri ile ilgili ödüllere bağlı olduğu .

4- Örgütsel sorunların çözümünde, imge, ustalık ve yaratıcılık kullanma yeteneğinin insanlar arasında geniş ölçüde yaygın olduğu belirtilmiştir (Akel ve Akarsu 2001).

#### **1.1.5.2.4. Blake ve Mouton Liderlik Çalışması**

Liderlikle ilgili araştırmalardan olan Teksas Üniversitesi'nin araştırmalarını yapan Blake ve Mouton isimli iki bilim adamı Ohio Üniversitesi'nin bilim adamlarının ileri sürdüğü görüşe yakın bir görüş ortaya koymuşlardır (Eren 1989). Kuram liderin örgüt içindeki yönlenmesini odak olarak iki boyut üzerinde durmuştur. Bunlardan birincisi liderin işgörene, ikincisi liderin üretime yönelmesini konu edinmektedir. Bu iki boyut daha önce bahsedilen Ohio Üniversitesi ve Michigan Üniversitesi tarafından yapılan araştırmalarda belirtilen işgören merkezli ve üretim merkezli davranış çalışmalarının benzeri olduğu iddia edilmiştir (Öztaş 1996).

Modelin yararı yöneticiler ve liderlerin, sergiledikleri davranışların kavram halinde tanımlanmasına imkan vermediği ve böylece kendi yönetim tarzının ne olduğunu kavrayan bir yönetici çeşitli eğitim ve geliştirme programları ile bu tarzda arzuladığı değişiklikleri yapabildiği ifade edilmiştir (Nortcraft 1984).

#### **1.1.5.3. Durumsallık Liderlik Yaklaşımları**

Durumsal kurama göre etkili bir liderlik, hem liderin özelliklerine hem de içinde bulunduğu ortama bağlı olduğu durumsal kuramda lider davranışlarının ortak özelliklerinin belli ve aşağıdaki belirtildiği şekilde özelliklere sahip olduğu belirtilmiştir.



- Hiçbir özelliğın etkili liderliğı garanti edemediğı başarılı liderlerin kendilerini lider olmayanlardan ayıran uygun ortak kişilik özelliklerine sahip olan kişiler olduğı belirtilmiş.
- Etkili liderliğın özel durum gerektirdiğı bazı liderlerin bazı koşullarda diğerklerine oranla daha iyi işlev gösterdikleri; örneğın bir takımda başarısız sonuçlar alan antrenörlerin başka bir takıma geçtiklerinde son derece başarılı sonuçlar aldıkları görüldüğü.
- Liderlik stillerinin farklılıklar gösterdiği antrenörlerin liderlik stillerini buldukları ortamlara ve durumlara göre değışebildiğı bazı kişilerarası ilişkilerini geliştirdikleri, açık iletişim sistemi oluştururken, bazılarının da iyi kişilerarası ilişkiler kurmaktan çok performans ve üretime dönük oldukları açıklanmıştır (Özerkan 2004).

#### **1.1.5.3.1. Fiedlerin Koşulsallık Teorisi**

Fiedlerin koşulsallık teorisi, etkin grup performansın liderin stili ile durumun lidere kontrol etme derecesi arasındaki uygun eşleşmeye bağılı olduğunu belirtmiştir (Robbins 2003).

Fiedler (1964) grup etkinliğının, lider tarzı ve örgütsel bağlam veya durumun bir sonucu olduğunu tespit edip, bu durumların iki faktörü analiz ederek karakterize edilebileceğini belirtmiştir. Belirlenen bu faktörler ise şunlardır:

- **Görev Yapısı:** Görev yapısı, takipçilerin işlerinin ne derece yapılandırdığı ya da yapılandıramadığı ile ilgilendiğı.
- **Pozisyon Gücü:** Liderin işçileri taleplerine uymaya zorlama yeteneğı ile ilgili olduğu belirtmiştir (Fiedler 1964).

#### **1.1.5.3.2. Yol Amaç Yaklaşımı**

Amaç-Yol teorisi, liderin takipçileri üzerindeki etkilerinin yine genel olarak durumun ve şartların etkisine bağılı olduğu ancak burada ilginç bir ayrıntı olarak, liderin davranışlarının başarıya ulaşıp ulaşmamasında önemli olduğu, bu ayrıntısında amaç-yol teorisi'nin ortaya koyduğu işın kendi içeriğinden kaynaklanan durum ile astların sahip oldukları özellikler olduğu, diğerk bir ifade ile astların bireysel özelliklerinin, beklenti ve ihtiyaçları ile astların gerçekleştirecekleri görevlerin içerikleri ve bu görevlerin durumu, liderin davranışlarının başarılı olmasında belirleyici rol oynadığı belirtilmiştir. Liderin

başarısının bir anlamda astların ihtiyaçlarını karşılama, onları iş ve görevler için yeterince motive etmesine bağladıkları, böylece liderin en önemli hedefinin astların moral ve motivasyonlarını sağlayacak davranışları tercih etmesi olduğu, lider astlarının özellikleri ve ihtiyaçları ile görevin özelliklerine uygun davranışlarda bulunduğu liderlik sürecinde başarılı olacağı belirtilmiş amaç-yol teorisinin diğer yaklaşım ve teorilerden farklı olarak liderin başarısının, takipçilerinin kendi bireysel amaçlarının gerçekleşmesi düzeyine bağlı olduğu bu bağı destekleyen ise bu bağı gerçekleştirdiği iş ya da görevin yapısı olduğu ifade edilmiştir (Fındıkçı 2009).

### 1.1.5.3.3. Reddi'in Etkililik Yaklaşımı

Liderlik kavramlarıyla ilgili çalışan reddi'de liderlik davranışlarına 3. bir boyut eklemiş eklediği bu boyuta da ölçülü liderlik modeli demiştir. Daha önceki iki boyut olan iş ve çalışanlarla ilişki boyutuna ek olarak işletmedeki liderlik davranışının organizasyona olan etkinliği incelenmiştir (Anderson 2005).

Reddi çalışmalarında yönetim tipleriyle ilgili de görüşler ortaya koymuş ve dört etkisiz dört artan ölçüde etkili yönetim tipi olduğundan söz etmiştir.

Dört etkisiz yönetici türü şunlardır.

- **Kaçak:** İnsanların kazanım için çaba göstermek söz konusu olduğunda alanı terk ettiklerini.
- **Misyoner:** Popülerlik uğruna verimliliği önemsemediklerini.
- **Otokrat:** Verimlilik ve üretkenlik uğruna insani yanını feda ettiklerini.
- **Uzlaşmacı:** Stokunda çelişik duyguları bir arada bulundurduklarını ve büyük ani basınçlara yanıt vermeye hazırlandıklarını ileri sürmüştür (Werner 1993).

Ayrıca Reddiye göre artan ölçüde yönetim stilleri ise şunlardır.

- **Bürokrat:** İnsanların gerçekte üretkenlikle uğraşmadığını kural ve prosedürlere din gibi bağlı olduklarını.
- **Geliştirici:** Kendi görevini esas olarak bireysel tatmin ve motivasyonunu azamiye çıkaran bir çalışma çevresi oluşturma olarak gördüğü.
- **HayırSever Bürokrat:** Çalışanlar farklı olduğundan ve farklı durumlarda farklı davrandıklarından, yöneticilerin durumları uygun şekilde ele aldığı.

- **Yürütücü:** Kendini hem yüksek üretkenliğe, hem de ilişkilere adanmış ileri sürmüştür (Werner 1993).

## 1.2.LİDERLİK ve SPOR

Günümüz insanı ruhsal ve fiziksel gelişimi için faydalı ve gerekli gördüğü sporu yaşamına dahil etmiştir. Spor yalnız aktif olarak katılımcılara değil girdiği her faaliyette izleyiciye ve türlü çalışmada katkı sunanlarada haz verdiği, çağımızda iletişim araçlarıyla birlikte geniş kitlelere yayıldığı ifade edilmiştir. Sporun yaygınlaşmasıyla beraber bir meslek haline gelmiş ve sporun çeşitli nitelikleri ortaya çıkmıştır. Sporun değişimi sürekli olarak performansın artması ile öne çıkmıştır.Sporcularda, performansın artması için ortaya çıkan zorluklar teknik olup çözülebilen niteliktedir. Bu sorunların çözümü ve ekip yönetiminde de lider devreye girmekte ve sporcuların başarısını arttıran sistemini devreye sokmaktadır. Sporun sürekli başarı ile ölçülür hale gelmesi lider sporcu tanımını getirmiştir (Sevil 1997).

### 1.2.1. Sporun Liderlik Gelişimindeki Etkisi

Spor yapmak katılımcılara iletişim, karar verme ve liderlik stilleri becerilerini geliştirme fırsatları sunduğu, bu becerilerin insanları liderler olarak da etkili bir şekilde işlev yapabilmelerini sağladığı ifade edilmiş, etkili liderlik olması açısından liderin sahip olması gereken özellikler olduğu belirtilmiştir. Bu özellikler:

- **İletişim:** Liderlik mükemmel iletişim becerileri gerektirir. Spor yapmak, insanların iş durumlarında da geçerli olan teknikleri kullanarak etkili bir şekilde birlikte çalışma becerilerini geliştirmelerine yardımcı olduğu.
- **Karar Verme:** Spor yapan bireyler, etkili liderlerin belirleyici davranışlarını sergileyip, kişinin dinamik küresel bir iş ortamında başarılı olmak için gerekli beceri ve davranışları geliştirmesine yardımcı olduğu.
- **Liderlik Stilleri:** Etkili liderler hangi liderlik tarzının kullanılacağına karar verip kriz durumunda genellikle otokratik liderlik tarzını kullandığı belirtilmiş. Spor yapmanın bireylerin kararlı bir şekilde ne zaman davranılacağını tanımak için birçok fırsat sunduğu ifade edilmiştir ([www.livestrong.com](http://www.livestrong.com) Erişim 25.11.2018).

### 1.2.2.Ortaokul Öğrencilerinin Yaş Dönem Özellikleri

10-14 yaşları genellikle erken ergenlik olarak adlandırılır. Bu yıllar, birçok değişik ve hızlı değişimin heyecan verici bir zamanı olup çocuk bu dönemde daha hızlı büyür ve aynı zamanda daha olgunlaşmış şekillerde hissetmeye ve düşünmeye başlar. Bu yaş

gelişim özellikleri incelendiğinde çocuğun bedensel, psikososyal, zihinsel ve kişilik gelişiminde değişiklikler meydana geldiği ifade edilmiştir (Doğan 2007).

#### **1.2.2.1.10-14 Yaş Bedensel Gelişim Özellikleri**

Fiziksel gelişim, iskelet ve vücut organlarının büyümesi, ince ve motor beceri gelişimi ve biyolojik gelişim dahil olmak üzere vücutta meydana gelen somut, ölçülebilir ve gözlemlenebilir değişiklikler ile tanımlandığı belirtilmiştir (Brighton 2007, Caskey ve Anfara 2007). Yine bu dönem özellikleri incelendiğinde vücut büyüklüğünde hızlı bir artışa neden olan bir büyüme hamlesi ve üreme sisteminin gelişimi de dahil olmak üzere fizyolojik değişiklikler içermekte olup çocukların bedensel özellikleri hızla değiştiği ve farklı oranlarda da olsa aynı gelişim sırasını takip ettiği, kadınların büyümesinin tipik olarak 10 yaşından itibaren başladığı 13 ve 14 yaşlarına kadar üreme özelliğine ulaşıldığını (Thornburg 1980) bu hızlı değişikliklerin sonucu erken ergenlik döneminde kendini bilinçli ve sakar hissetmesine neden olduğu, beyin sapından başlayarak beyin boyunca gerçekleşen yeni sinaptik bağlantılar, öğrencilerin işlem kabiliyetlerini hızlandırdığını ve beyin daha sonra dil ve iletişim becerilerinin daha da geliştirildiği alanlarda değişmeye devam ettiği belirtilmiştir (Gutheinz ve Whoolery 1995, Manning 1993).

#### **1.2.2.2.10-14 Yaş Psikososyal Gelişim Özellikleri**

Psikososyal gelişim, daha olgun etkileşimler için yetenek arttıkça meydana gelen duygusal ve psikolojik değişimlerin başladığı dönem olarak açıklanmıştır (Caskey ve Anfara 2007). Bu dönemdeki çocuklar akranları tarafından kabul edilme ihtiyacı hissettiği için çocuğun arkadaş edinme kabiliyetinin geliştiği ve sosyal olarak etkileştiği bir dönem olduğu belirtilmiştir (Manning 1993). Yine bu dönem özellikleri incelendiğinde popülerlik ve sosyal kabul, daha sağlıklı bir zihinsel duruma, yeni deneyimlere daha fazla açıklığa ve gelecekteki ilişkilerin daha olumlu olacağı belirtilmiştir. Ancak popülerliğin çocuğu suçlu davranışa da yol açabileceği ifade edilmiştir (Allen ve diğ. 2005). Riskli davranışlar, ergenlik döneminde muhtemelen beyindeki dopamin seviyelerinin yükselmesi ve sosyal kabul isteği ile birlikteliğinin artması çocuklarda riskli davranışlara yol açabileceği belirtilmiştir (Jackson ve Hornbeck 1989, Steinberg 2007). Bu riskli davranışlar, ayrıca çocukların cinsel deneyimleri ve madde bağımlılığına sebep olabileceğinden dolayı, tehlikeli sonuçlara yol açabileceği de ifade edilmiştir (Hamburg ve Takanishi 1989).

### **1.2.2.3.10-14 Yaş Zihinsel Gelişim Özellikleri**

Yeni bilgileri anlama, öğrenme, uyarılma ve uygulama becerisinin geliştiği dönem olarak belirtilmektedir (Caskey ve Anfara 2007). Bu dönem gelişim özellikleri incelendiğinde, çocukların düşünceli, yansıtıcı ve eleştirel düşünmeye başladığı, ahlaki ve etik kararları kendi hızlarında alma yeteneğinin de geliştiği görülmüştür (Manning 1993). Daha geniş bir uyarıcı dizisini tecrübe etmenin yanı sıra bu dönemde beynin yapısında meydana gelen değişiklikler olduğu da ifade edilmiştir (Caskey ve Ruben 2003, Kwon ve Lawson 2000, Price 2005) yaşadıkları veya etraflarında gördükleri derin bir adalet veya adaletsizlik duygusu da dahil olmak üzere daha güçlü bir doğru ve yanlış duygusunun geliştiği dönem olarak da ifade edilmiştir (Eccles ve diğ. 1991, Petzko 2002).

### **1.2.2.4.10-14 Yaş Kişilik Gelişim Özellikleri**

Literatüre bakıldığında bu dönemdeki çocukların kişiliklerinde büyük farklılaşmaların yaşandığı bir dönem olduğu belirtilmiştir (Rose 2005). Bu yaş aralığında, ergenlerin kişilik gelişimi (özellikle kimlik oluşumu) bir kriz noktasına ulaşmaktadır ve benzersiz, istikrarlı bir kişiliğin gelişimi genellikle başa çıkılması zor bir durum olduğu ifade edilmiştir (Ryan ve Deci 2003). Çocuklar, arkadaşlarının geri bildirimlerini ebeveynlerinininkinden daha önemli olarak gördükleri için kişiliklerinin büyük ölçüde ev dışındaki gözlemlenen davranışlardan etkilendiği savunulmuştur (Cairns ve Cairns 1994). Yine bu dönem gelişim özelliklerine bakıldığında yaşlılar arasında sosyal izolasyon ile düşük benlik saygısı arasında güçlü bir ilişki tespit edilip (Bagwell diğ. 1998) akran grubu tarafından reddedilmenin önemli bir belirleyici rol olduğu sonucuna varılmıştır (Brendgen diğ. 2005). Cinsiyete göre kişilik gelişimleri incelendiğinde kızların, erkeklere göre, arkadaşlarına karşı daha olumlu bir tavır sergilediği ve arkadaşlarından daha fazla duygusal destek aldıkları (Patterson ve diğ. 1994), erkeklere göre daha az grup baskısı yaşadıkları belirtilmiştir (Fourie 2001).

### **1.2.3.Konu İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar**

Cansoy (2015) tarafından Türkiye’de yapılan ‘‘Ortaöğretim Okullarında Öğrencilerin Gençlik Liderlik Özelliklerinin İncelenmesi’’ konulu çalışmada elde edilen bulgular özet olarak şunlardır: Ortaöğretimde 1123 öğrenci üzerinde yapılan çalışmada kızların liderlik özelliklerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu ve kamu okullarındaki öğrencilerin liderlik özelliklerine sahip olma düzeyinin, özel okullardaki öğrencilere göre daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir

Birol (2005) tarafından yapılan ‘‘Fen Lisesi ve Sosyal Bilimler Lisesi Öğrencilerinin Mükemmeliyetçilik, Benlik Saygısı, Liderlik Özelliklerinin İncelenmesi’’ konulu Yüksek lisans tezinde elde edilen bulgular özet olarak şunlardır: Fen Lisesi ve Sosyal Bilimler lisesinde 391 öğrenci üzerinde yaptığı çalışmada, öğrencilerin liderlik özellikleri arasında okul türüne göre bir fark bulunamamıştır.

Durmuş (2011) tarafından yapılan ‘‘İlköğretim ve Lise Öğrencilerinde Görülen Liderlik Davranışlarının Araştırılması’’ konulu Yüksek lisans çalışmasında elde edilen bulgular özet olarak şunlardır: Çanakkale ilinde ilköğretim ve ortaöğretim bölümlerinde 402 öğrenci üzerinde yaptığı çalışmada, kızların liderlik özelliklerinin erkeklere göre daha yüksek bir düzeyde olduğu görülmüştür. Aynı çalışmada kitap okuma sayısına bağlı olarak liderlik davranışlarının daha yüksek düzeyde görüldüğü ortaya konmuştur.

Çelik ve Sümbül’ün (2008) ‘‘Liderlik Algılamalarında Eğitim ve Cinsiyet Faktörü: Mersin İlindeki Bir Alan Araştırması’’ konulu makalesinde elde edilen bulgular şu şekilde özetlenebilir: Meslek lisesi, meslek yüksekokullu ve turizm işletmeciliği fakültesine devam eden 1419 öğrenciye yönelik yaptığı çalışmada, üniversite öğrencilerinin liderlik algılarının lise öğrencilerine göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

#### **1.2.4.Liderlik Ve Spor Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar**

Akbulut (2017) ‘‘Ortaokul Öğrencilerinin Liderlik Stiline Göre Öğrencilerin Beden Eğitimi Dersine Yatkınlıklarının incelenmesi ‘‘ adlı yüksek lisans tez çalışmasında ortaokul öğrencilerinin ailelerinde sporcu, antrenör, hakem izleyici gibi sporla ilgilenenlerin beden eğitimine karşı ilgili oldukları belirtilmiştir.

Yine bir başka yüksek lisans tezinde de farklı branşlarda ve profesyonel takımlarda çalışan antrenörlerin liderlik tarzları Elazığ ili için araştırılmış. Bu çalışmada; eğitim değişkenine göre üniversite mezunu ile ilkokul mezunu antrenörlerin liderlik özellikleri açısından anlamlı farklılık bulunurken; medeni durum değişkenine göre liderlik özellikleri açısından evli olan sporcular ile bekar olan sporcular arasında anlamlı farklılık olmadığı belirtilmiştir (Toklu 2010).

Karataş (2017), Liderlik yönelimleri ve özgüven incelendiği beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinde; liderlik yönelimleri ile öğrencilerin bölüm ve sınıf değişkeni açısından anlamlı fark bulunurken yaş ve cinsiyet değişkenleri açısından anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Yine bir diğerk doktora tez çalışmasında; lise grubunda bulunan öğrencilerin sosyal beceri ve liderlik özelliklerinin spor yapma durumu açısından incelendiğinde; öğrenim görülen lise türü anadolu lisesi, fen lisesi, meslek lisesi, sosyal bilimler lisesi, spor lisesi gibi değişkenlerin liderlik yönelimiyle özellikle spor lisesi ve anadolu lisesi öğrencileri lehine anlamlı görülmüştür. Sosyal bilimler lisesi en düşük düzeyde liderlik yönelimli, yine gelir düzeyi artışı da liderlik yönelimini arttırdığı belirlenmiştir (Çiriş 2018).

### **1.2.5.Konuyla İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar**

Carter (1989) Lise öğrencilerinin liderlik ve personel gelişimi algılarını incelemişler 3437 liderlik eğitimi alan öğrenci ile çalışarak liderlik eğitimi almış olanların on ölçekten dokuzunda, liderlik eğitimi almamış alanlara göre daha yüksek puanlar elde etmişlerdir. Sonuçta liderlik eğitimlerinin alan öğrencilerin liderliğin yanısıra kişisel yeteneklerinde de olumlu gelişmeler olduğu tespit edilmiştir.

Gilbert, Collins ve Brenner (1990) İzleyicilerin yaş ve liderlik algılamalarına baktıkları çalışmalarında 1634 izleyicinin algılarında liderliğin yaş ve cinsiyet açısından herhangi bir farklılık göstermediği bulunmuştur.

Murray (2006) ‘‘Lise Sporlarında Takım Uyumunda ve Liderlik Davranışının etkisini araştırdığı çalışmasında lise öğrencilerinin sosyal becerileri düzeyleri yüksek liderlik yönlerinin de güçlü olduğu sonucunu bulmuştur.

Garland ve Barry (1987) ‘‘Üniversite de futbol oynayanların kişilik ve liderlik davranışlarının performansa ilişkisine baktıkları’’ çalışmalarında liderlik davranışlarının kolej futbolcuları üzerindeki etkilerini incelediklerinde; eğitici ve öğretici, demokratik, otokratik, ödüllendirici ve sosyal destekleyici gibi liderlik davranışlarının davranışlarının oyuncuların performansları ile bir etkileşim içinde olduklarını bulmuşlardır.

Eagly ve Johson (1992) Liderlik tarzının cinsiyet açısından değerlendirdikleri çalışmalarında branş antrenörleri ile çalışılmış. Bu çalışmada; cinsiyet değişkeni ile tercih edilen liderlik davranışı alt boyutları ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir.

Fukada ve arkadaşları (1994) tarafından Okul Öncesi Çocukların Liderlik Yapısı İncelenmiştir. Bu çalışmada; okul öncesi eğitime devam eden beş yaşındaki 18 öğrenci serbest oyun oynamaları sırasında gözlemleyerek, liderliğin yapısını ölçmeye çalışmışlardır. Bu çalışmada oyun kurucu ve merkezinde olanların daha çok liderlik

özelliğine sahip olduğu belirlenmiştir. Fakat oyun kolaylaşınca da lider olanlarla lider olmayanların davranışlarında anlamlı farklılıklar bulunmamıştır.





## 2. AMAÇ

Bu araştırmanın amacı, Sakarya İline bağlı Adapazarı Merkez İlçesinde okuyan ortaokul öğrencilerinin, serbest zamanlarında spor yapıp yapmama durumlarına göre liderlik becerilerinin incelenmesidir.

Bu ana amaç doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere de yanıt aranmıştır:

- Liderlik özelliği yaş, cinsiyet, aile gelir durumu gibi sosyo-demografik özelliklere göre bir farklılık göstermekte midir?
- Liderlik özellikleri ortaokul öğrencilerinin bulunduğu sınıf ve karne notu ile farklılaşmakta mıdır?
- Liderlik özellikleri ortaokul öğrencilerinin ailelerinde spor yapma ve yapılan spor branşına göre bir farklılık göstermekte midir?
- Liderlik özellikleri ortaokul öğrencilerinin spor başlama yaşı, lisanslı olup olmama, spor dışı bir uğraşın olup olmamasına göre bir farklılık göstermekte midir?

### **3. YÖNTEMLER**

#### **3.1. Araştırmanın Yöntemi**

Araştırmanın bu bölümünde problemin çözümünde izlenen yöntemlere yer verilmiş ve sırası ile araştırmanın izinleri, araştırmanın örneklem seçimi ve veri toplama araçlarının uygulanması, veri toplama araçları, toplanan verilerin çözümlenmesinde yararlanılan istatistiksel yöntem ve teknikler ele alınmıştır.

#### **3.2. Araştırmanın İzinleri, Örneklem Seçimi ve Veri Toplama Araçlarının Uygulanması**

Bu araştırma için Kocaeli Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar KÜ GOKAEK 2018/123 numaralı etik kurul onayı alındıktan sonra Anabilim Dalı Başkanlığı ve Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü aracılığıyla Sakarya İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile araştırma izin yazışmaları yapılmıştır. Sakarya İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından araştırma için izin verilmiş ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından Adapazarı ilçesindeki ortaokullara izin yazıları gönderilmiştir. Okullara izin onayları gönderildikten sonra okul müdürlükleri ile iletişime geçilmiş araştırmacı tarafından ölçme araçları kitapçık haline getirilmiş ve Okul Müdürlerinin belirlediği gün ve saatte okullara gidilmiştir. Gidilen okullarda rehber öğretmen ile birlikte rastgele yöntemle sınıflar seçilmiştir. Sınıflar belirlendikten sonra rehber öğretmenler eşliğinde rastgele seçilen sınıflarda toplantılar yapılarak öğrencilere araştırmanın amacı anlatılmıştır. Araştırmanın amacı açıklandıktan sonra çalışmaya gönüllü katılmak isteyen öğrencilere ölçekler dağıtılmış yaklaşık 10 dakika doldurmaları için beklenmiş anket doldurma işlemi bittikten sonra doldurulan anketler öğrenciler tarafından sınıfta boş bir masaya bırakılmış anket doldurma işlemi bittikten sonra araştırmacı tarafından anketler teslim alınmıştır.

Araştırma evreni; Sakarya İli Adapazarı İlçesinde bulunan toplam 18 ortaokul oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise; çizelge 3.2.1 de sunulan ve popülasyonun homojenliği açısından evrenin sınıflandırılmasından rasgele örnekleme mümkün kılan ve istatistiksel bir örnekleme tekniği olan küme örnekleme yöntemi ile bu okullar arasından rastgele seçilen toplam 11 ortaokuldan oluşmuştur. Araştırmaya 530'u erkek, 500'u kadın olmak üzere toplam 1030 ortaokul öğrencisi katılmıştır.

**Çizelge 3.2.1. Sakarya İli Adapazarı İlçesine Göre Seçilen Örnek Ortaokullar**

Okullar	Sınıflar	Toplam Öğrenci Sayısı	Araştırmaya Katılan Öğrenci Sayısı
Adapazarı Kurtuluş Ortaokulu	5.Sınıf	104	21
	6.Sınıf	87	56
	7.Sınıf	171	49
	8.Sınıf	64	23
Adazarı Ozanlar Ortaokulu	5.Sınıf	197	0
	6.Sınıf	208	41
	7.Sınıf	222	32
	8.Sınıf	135	0
Adapazarı Büyükgazi Ortaokulu	5.Sınıf	32	16
	6.Sınıf	25	15
	7.Sınıf	49	14
	8.Sınıf	28	15
Adapazarı Mustafa Kemal Ortaokulu	5.Sınıf	129	23
	6.Sınıf	124	32
	7.Sınıf	216	23
	8.Sınıf	181	18
Adapazarı Sabihanım Ortaokulu	5.Sınıf	170	28
	6.Sınıf	186	29
	7.Sınıf	342	25
	8.Sınıf	204	21
Araştırmaya Katılan GenelToplam		2874	481

**Çizelge 3.2.1.' in Devamı** Sakarya İli Adapazarı İlçesine Göre Seçilen Örnek Ortaokulları

Adapazarı Mustafa Kemal Paşa İmam Hatip Ortaokulu	5 .Sınıf	39	9
	6 .Sınıf	43	19
	7.Sınıf	64	27
	8.Sınıf	65	14
Adapazarı Ahmet Akkoç Ortaokulu	5.Sınıf	228	32
	6.Sınıf	303	21
	7.Sınıf	438	24
	8.Sınıf	268	19
Adapazarı Nuri Bayar Ortaokulu	5.Sınıf	70	20
	6.Sınıf	219	20
	7.Sınıf	294	20
	8.Sınıf	228	27
Adapazarı Mithatpaşa Ortaokulu	5.Sınıf	336	30
	6.Sınıf	323	20
	7.Sınıf	374	32
	8.Sınıf	318	30
Adapazarı Yenigün Ortaokulu	5.Sınıf	238	28
	6.Sınıf	246	20
	7.Sınıf	309	26
	8.Sınıf	222	25
Adapazarı Namık Kemal Ortaokulu	5.Sınıf	157	18
	6.Sınıf	141	31
	7.Sınıf	200	21
	8.Sınıf	112	16
Genel Toplam		8089	1030

### 3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında "Kişisel Bilgi Formu" ve "Roets Liderlik Değerlendirme Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçme araçlarına ait bilgiler aşağıda verilmiştir.

### 3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Literatür bilgiler ışığında ve spor psikolojisi konusunda uzman tez danışmanı tarafından oluşturulan kişisel bilgi formunda öğrencilerin; yaşı, cinsiyeti, kaçınıcı sınıfta olduğu, ailesinin gelir durumu, spor yapıp yapmadığı, yaptığı spor branşı, düzenli spor yapıyorsa lisanslı olup olmadığı, düzenli spor yapıyorsa kaç yaşında spora başladığı, ailesinde sporla ilgilenen olup olmadığı, ailede sporla ilgilenen var ise yapılan spor branşı, spor dışında ilgilendikleri bir uğraş olup olmadığı, spor dışı uğraştığı bir hobi var ise hangisi olduğu, 2017-2018 sömestre dönemi karnelerinde yer alan göre not ortalamaları gibi sorularla öğrencilerin mevcut sosyo-ekonomik durumu hakkında bilgi alınması amaçlanmıştır (EK-1).

### 3.3.2. Roets Liderlik Değerlendirme Ölçeği

Lois Roets (1992) tarafından geliştirilen ‘‘Roets Liderlik Değerlendirme Ölçeği’’ (RLDÖ; EK-2) (RRSLRoets Rating Scale for Leadership), bireylerin liderlik düzeylerini ölçmek amacıyla, kendini değerlendirme ölçme yöntemiyle hazırlanmış 5’li likert tipi tek boyutlu yapıda bir ölçektir. Toplam 26 maddeden oluşan ölçek, 1- Her zaman” 3 puan ile ‘‘2- sık sık 2 puan ile’’, ‘‘3- bazen’’ 1 puan ile; ‘‘4- ara sıra’’ ve ‘‘5 hiçbir zaman’’ ise 0 puan ile puanlanmaktadır. Ölçekten alınacak en düşük puan 0, en yüksek puan ise 78’dir.

Liderlik Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin Türkçe’ye uyarlanması Çayırdağ (2007) 76 Üstün Yetenekli Çocukların Bağlanma Biçimleri ve Liderlik Becerileri Arasındaki İlişkilerin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi başlıklı araştırması ve Acar (2007) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin güvenirlik kat sayısı .91 düzeyinde oldukça yüksek bulunmuştur. Ölçeğin toplam puanları arasında test-tekrar test korelasyon katsayısı .80 ise yine yüksek olarak bulunmuştur. Bu sayı araştırmamız için için Türkçe uyarlama çalışması Çayırdağ ve Acar (2007) tarafından gerçekleştirilmiş ölçeğin orijinal formu 8-18 yaşları için hazırlanmış olan ölçeğin standardizasyonu için, 10-14 yaş aralığında örneklem ile çalışılmıştır. Cronbach-alfa değeri .91 olarak rapor edilen ölçeğin iki yarı test güvenirliği formlar arası korelasyon kat sayısı .81, Guttman iki yarı değeri .90, Spearman Brown değeri .90 olarak bulunmuştur. Ölçeğin test-tekrar test güvenirliği .80 olarak bulunmuştur (Çayırdağ ve Acar 2007). Araştırmamız için ölçek güvenirlik analizi yaptığımızda ise cronbach alfadeğeri ,88 olarak bulunmuştur.

### 3.4. Verilerin Analizi

Araştırmacı tarafından gönüllü ortaokul öğrencilerine uygulaması yapılan ve doldurulduktan sonra toplanan ‘‘Roets Liderlik Değerlendirme ölçeği’’ ve kişisel bilgi formu kontrol edilmiş ve ölçme araçlarını eksik, yanlış doldurulanlar araştırma dışında tutulmuştur. Daha sonra geçerli ve kabul edilebilir nitelikte olan 1030 adet ölçek araştırma kapsamına alınmıştır. Toplanan veriler SPSS 18.0 paket programı aracılığıyla analiz edilip sonuçlar yorumlanmıştır.

Araştırmada verilerin değerlendirilmesinde istatistiki yöntem olarak ölçeğin alt boyutlarına ait frekans, yüzde dağılımları ve ortalama değerleri hesaplanmıştır. Veriler normal dağılıma uyup uymadıkları kontrol edilmiş yapılan normallik sınavasında veriler normal dağılım gösterdiği için parametrik testlerden ikili küme karşılaştırmaları için bağımsız gruplar için t testi, ikiden fazla olan küme karşılaştırmaları içinde varyans analizi (ANOVA) ve ortalamalar arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek ve doğru analiz edebilmek için de Tukey HSD testi kullanılmıştır.

#### 4. BULGULAR

Bu bölümde serbest zamanlarında spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin liderlikbecerilerinin incelenmesi ölçeği ve araştırmacılar tarafından literatür ışığında hazırlanan kişisel bilgi formu ile ulaşılan bilgilere yer verilmiştir.

##### 4.1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sosyo-Demografik Değişkenleri Yüzdeler Dağılımlarına Ait Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş değişkeni ve yüzdelerine bakıldığında ; 56'nın(%5.4) 10 yaş, 194'ünün (%18.8) 11 yaş, 217'nin (%21.1) 12 yaş, 353'ünün (%34.3) 13 yaş, 193'ünün (%18.7) 14 yaş, 17'nin (%1.7) 15 yaş olduğu görülmüştür.

Cinsiyet değişkenine bakıldığında 500'ün (%48.5) kadın, 530'unun (%51.5) erkek olduğu görülmüştür.

Ailenin ekonomik durumu değişkenine bakıldığında 380'inin (%36.9) 2000tl-altı, 143'ünün (13.9) 2001-2500tl, 209'un (%20.3) 2500-3000tl, 85'in (%8.3) 3001-3500tl, 90'nın (%8.7) 3500-4000tl, 123'ünün (%11.9) 4000tl-üzeri olduğu yanıtını vermiştir.

Sınıf değişkenine bakıldığında 210'nun (%20.4) beşinci sınıf, 271'in (%26.3) altıncı sınıf, 359'un (%34.9) yedinci sınıf, 190'nın (%18.4) sekizinci sınıf olduğu görülmüştür.

**Çizelge 4.1.1.** Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sosyo-Demografik Değişkenlere İlişkin Frekans ve Yüzdeler Değerler

Değişkenler		Frekans	Yüzde
		N	%
Yaş	10 Yaş	56	5.4
	11 Yaş	194	18.8
	12 Yaş	217	21.1
	13 Yaş	353	34.3
	14 Yaş	193	18.7
	15 Yaş	17	1.7
	Toplam	1030	100.0

**Çizelge 4.1.1.'in Devamı** Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sosyo-Demografik Değişkenlere İlişkin Frekans ve Yüzdeler

<b>Cinsiyet</b>	Kadın	500	48.5
	Erkek	530	51.5
	Toplam	1030	100.0
<b>Ailenin Ekonomik Durumu</b>	2000tl-altı tl arası	380	36.9
	2001tl-2500tl arası	143	13.9
	2500tl-3000tl arası	209	20.3
	3001tl-3500tl arası	85	8.3
	3500tl-4001tl arası	90	8.7
	4001tl-üzeri	123	11.9
	Toplam	1030	100.0
<b>Sınıf</b>	Beşinci Sınıf	210	20.4
	Altıncı Sınıf	271	26.3
	Yedinci Sınıf	359	34.9
	Sekizinci Sınıf	190	18.4
	Toplam	1030	100.0

#### **4.2. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Spor Yapma Durumunu Gösteren Yüzdeler Bulguları**

Spora başlama yaşı değişkenine bakıldığında 406'nın (%39.4) spor yapmıyor, 9'un (%0.9) 5 yaş, 29'un (%2.8) 6 yaş, 72'nin (%7) 7 yaş, 102'nin (%9.9) 8 yaş, 98'in (%9.5) 9 yaş, 135'in (%13.1) 10 yaş, 103'ünün (%10) 11 yaş, 58'inin (%5.6) 12 yaş, 16'nın (%1.6) 13 yaş, 2'nin (%0.2) 14 yaş olduğu belirtilmiştir.

Spor yapma durumu değişkenine bakıldığında 624'ünün (%60.6) Evet, 406'nın (%39.4) hayır olduğu cevabını verdiği görülmüştür.



Araştırmaya katılan öğrencilerin lisans durumu değişkenine bakıldığında 268'in (%26.0) var, 762'inin (%74.0) yok olarak cevaplamışlardır.

Spor branşı değişkenine bakıldığında 403'nün (%39.1) spor branşı yok, 353'ünün (%34.3) Takım, 274'ünün (%26.6) bireysel spor yaptığını belirtmiştir.

**Çizelge 4.2.1.**Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Spor Yapma Durumuna İlişkin Frekans ve Yüzdeler

Değişkenler		Frekans	Yüzde
		N	%
Spora Başlama Yaşı	Spor yapmıyor	406	39.4
	5	11	1.1
	6	29	2.8
	7	72	7.0
	8	102	9.9
	9	98	9.5
	10	134	13.0
	11	102	9.9
	12	58	5.6
	13	16	1.6
	14	2	0.2
	Toplam	1030	100.0
	Spor Yapma Durumu	Evet	624
Hayır		406	39.4
Toplam		1030	100.0

**Çizelge 4.2.1.'in Devamı** Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Spor Yapma Durumuna İlişkin Frekans ve Yüzelik Değerler

<b>Lisans Durumu</b>	Var	268	26.00
	Yok	762	74.00
	Toplam	1030	100.0
<b>Spor Branşı</b>	Spor Branşı Yok	403	39.1
	Takım	353	34.3
	Bireysel	274	26.6
	Toplam	1030	100.0

#### 4.3. Öğrencinin Spor Dışı Hobi Durumunu Gösteren Yüzelik Bulguları

Spor dışı hobi değişkenine bakıldığında 708'inin (%68.7) evet var, 322'inin (%31.3) hayır yok olduğu görülmüştür.

Öğrencilerin spor dışı hobi durumu değişkenine bakıldığında 255'nin (%24.8) sanatsal aktif, 775'inin (%75.2) sanatsal pasif yanıtını vermişlerdir.

**Çizelge 4.3.1** Öğrencinin Spor Dışı Hobi Durumuna İlişkin Frekans ve Yüzelik Değerler

<b>Değişkenler</b>		<b>Frekans</b>	<b>Yüzde</b>
		<b>N</b>	<b>%</b>
<b>Spor Dışı Hobisi</b>	Evet VAR	708	68.7
	Hayır YOK	322	31.3
	Toplam	1030	100.0
<b>Öğrencinin Spor Dışı Hobi Durumu</b>	Sanatsal Aktif	255	24.8
	Sanatsal Pasif	775	75.2
	Toplam	1030	100.0

#### 4.4. Katılımcıların Ailelerinin Spor Durumuna İlişkin Yüzdeler Bulguları

Ailede sporla ilgilenme durumu değişkenine göre 358'in (%34.8) evet var, 672'inin (%65.2) hayır yok cevabını vermiştir.

Ailede yapılan spor branşı değişkenine göre 670'inin (%65.0) hayır yok, 189'un (%18.3) takım sporları, 171'inin (%16.6) bireysel spor cevabı verilmiştir.

**Çizelge 4.4.1.** Öğrencilerin Ailelerinin Spor Durumlarına İlişkin Frekans ve Yüzdeler Değerler

Değişkenler		Frekans	Yüzde
		N	%
Ailede Sporla İlgilenen	Evet Var	358	34.8
	Hayır Yok	672	65.2
	Toplam	1030	100.0
Ailede Yapılan Spor branşı	Hayır Yok	670	65.0
	Takım Sporlar	189	18.4
	Bireysel Sporlar	171	16.6
	Toplam	1030	100.0

#### **4.5.Öğrencilerin Cinsiyet, Spor Yapma, Lisanslı Spor Yapma, Ailesinde Spor Yapma ve Hobi Durumlarına göre Liderlik Özelliklerin Karşılaştırmasına İlişkin Bulgular**

Cinsiyet değişkenine göre liderlik ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde; kadınların  $52.46 \pm 12.85$  puanı, erkeklerin ise  $51.40 \pm 12.95$  puana sahip oldukları görülmüştür. Liderlik ölçeği puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre analiz edildiğinde anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ( $p=0.316$ ;  $p>0.05$ ).

Spor yapma değişkenine göre liderlik ölçeği puan ortalaması ve standart sapması incelendiğinde; spor yapanların puanları  $53.39 \pm 12.49$  spor yapmayanlara göre  $49.64 \pm 13.22$  yüksek olduğu gözlenmiştir. Spor yapanlar ile spor yapmayanlar arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmüştür ( $p=0.00$ ;  $p<0.05$ ).

Lisanslı spor yapma durumuna göre liderlik ölçeği puan ortalaması ve standart yapması incelendiğinde, lisanslı sporcuların puan ortalaması  $54.97 \pm 12.63$  iken; lisansı olmayan sporcuların  $50.84 \pm 12.84$  olduğu görülmüştür. Lisanslı spor yapma durumuna göre liderlik ölçeği puan ortalamasında incelendiğinde lisanslı spor yapanlar ile lisansız spor yapanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. ( $p=0.00$ ;  $p<0.05$ ).

Ailede spor yapma durumuna göre liderlik ölçeği puan ortalaması ve standart sapması incelendiğinde, ailede spor yapanların puanı  $53.58 \pm 12.73$  iken spor yapmayan ailelerin puanları  $51.02 \pm 12.92$  olduğu görülmüştür. Liderlik ölçeği puan ortalamaları ailede spor yapma durumuna göre incelendiğinde anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ( $p=0.02$ ;  $p<0.05$ ).

Spor dışındaki hobi durumuna göre liderlik ölçeği puan ortalaması ve standart sapması incelendiğinde; spor dışında hobisi olanların puanları  $52.72 \pm 12.94$  iken; spor dışında hobisi olmayanların  $50.15 \pm 12.68$  olduğu görülmüştür. Öğrencilerin spor dışındaki hobi durumuna göre liderlik ölçeği puan ortalaması incelendiğinde anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ( $p=0.03$ ;  $p<0.05$ ).

**Çizelge 4.5.1. Öğrencilerin Cinsiyet, Ailesinde ve Kendisinin Spor Yapma ve Hobi Durumuna Göre Liderlik Ölçeği Puanlarının Analizi (T Testi)**

		N	X	SS	T	P
<b>Cinsiyet</b>	Kadın	500	52.46	12.85	0.322	0.316
	Erkek	530	51.40	12.95		
<b>Spor Yapma Durumu</b>	Evet <sup>a</sup>	624	53.39	12.49	4.607	<b>0.00*</b>
	Hayır <sup>b</sup>	406	49.64	13.22		
<b>Lisanslı Spor Yapma Durumu</b>	Evet <sup>a</sup>	268	54.97	12.63	4.552	<b>0.00*</b>
	Hayır <sup>b</sup>	762	50.84	12.84		
<b>Ailede Spor Yapma Durumu</b>	Evet <sup>a</sup>	358	53.58	12.73	3.044	<b>0.002*</b>
	Hayır <sup>b</sup>	672	51.02	12.92		
<b>Hobi Durumu</b>	Evet <sup>a</sup>	708	52.72	12.94	2.972	<b>0.003*</b>
	Hayır <sup>b</sup>	322	50.15	12.68		

#### **4.6. Öğrencilerin Sosyo-Demografik ve Not Ortalamasına Göre Liderlik Ölçeği Puanlarının Varyans Analizlerine İlişkin Bulgular**

Yaş değişkenine göre liderlik ölçeği puan ortalamalarına baktığımızda en yüksek ortalamanın  $52.82 \pm 14.27$  ile 10 yaşında olan öğrencilerde olduğu görülmüştür. Sonrasında sırayla  $52.62 \pm 12.45$  ile 12 yaş,  $52.32 \pm 11.07$  ile 14 yaş,  $51.56 \pm 12.89$  ile 13 yaş,  $51.24 \pm 14.42$  ile 11 yaş,  $50.47 \pm 16.40$  ile 15 yaş olduğu görülmüştür. Yaş değişkenine göre liderlik ölçeği puan ortalamasına bakıldığında istatistiksel olarak aralarında anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür ( $p=.833$ ;  $p>0.05$ ).

Sınıf değişkenine göre liderlik ölçeği puan ortalamalarına baktığımızda 5. sınıf öğrencilerinin puanları  $51.32 \pm 14.42$ , 6. sınıf öğrencilerin puanları  $52.87 \pm 12.75$ , 7. sınıf öğrencilerin  $51.16 \pm 12.96$ , 8. sınıf öğrencilerin  $52.63 \pm 11.11$  olduğu görülmüştür. Sınıf

değişkenine göre, liderlik ölçeği puan ortalamasına bakıldığında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ( $p=.293$ ;  $p>0.05$ ).

Aile geliri değişkenine göre puan ortalamalarına bakıldığında; 2000tl-altı gelire sahip olanların puan ortalaması  $49.18\pm 13.17$ , 2001-2500tl arası gelire sahip olanların puan ortalaması  $52.27\pm 12.54$ , 2500-3000 tl arası gelire sahip olanların puan ortalaması  $51.66\pm 12.62$ , 3001-3500 tl arası gelire sahip olanların puan ortalaması  $52.88\pm 12.66$ , 3501-4000tl arası gelire sahip olanların puan ortalaması  $55.74\pm 12.78$ , 4001-ve üzeri gelire sahip olanların puan ortalaması üzeri  $56.89\pm 11.09$  olduğu görülmüştür. Aile geliri değişkenine göre liderlik ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmüştür. ( $p=.000$ ;  $p<0.05$ ) Bu ilişkinin hangi durumlar arasında olduğunu belirlemek açısından yapılan Post HocTukey testi analizinde aile geliri ortalaması yüksek olanların ortalama puanı, düşük gelire sahip olanlara göre daha yüksek çıktığı görülmüştür.

Not ortalaması değişkenine göre, öğrencilerin ortalamalarına bakıldığında; 0-50 puana sahip olanların ortalama puanları  $47.05\pm 11.39$ , 51-64 ortalamaya sahip olanlarınpun ortalaması  $49.96\pm 13.60$ , 65-74 ortalama puanındakiler  $51.21\pm 13.00$  puan ortalaması, 75-89 ortalama  $51.75\pm 12.50$ , 90-100 ortalama  $53.09\pm 13.08$  olduğu görülmüştür. Not ortalaması değişkenine göre liderlik ölçeği puan ortalamasına bakıldığında istatistiksel olarak aralarında anlamlı farklılık görülmemiştir ( $p=.072$ ;  $p>0.05$ ).

**Çizelge 4.6.1. Öğrencilerin Sosyo-Demografik ve Not Ortalamasına Göre Liderlik Düzeyi Varyans Analizi Sonuçları (One Way Anova)**

		N	X	SS	F	P	TUKEY
Yaş	10	56	52.82	14.27	0.422	0.833	
	11	194	51.24	14.42			
	12	217	52.62	12.45			
	13	353	51.56	12.89			
	14	193	52.32	11.07			
	15	17	50.47	16.40			
Sınıf	5.Sınıf	210	51.32	14.42	1.243	0.293	
	6.Sınıf	271	52.87	12.75			
	7.Sınıf	359	51.16	12.96			
	8.Sınıf	190	52.63	11.11			

#### Çizelge 4.6.1.' nin Devamı

<b>Aile Geliri</b>	2000tl ve altı <sup>a</sup>	380	49.18	13.17	9.114	<b>0.000*</b>	<b>a-e</b> <b>a-f</b> <b>b-f</b> <b>c-f</b>
	2001-2500tl <sup>b</sup>	143	52.27	12.54			
	2500-3000tl <sup>c</sup>	209	51.66	12.62			
	3001-3500tl <sup>d</sup>	85	52.88	12.66			
	3501-4000tl <sup>e</sup>	90	55.74	12.78			
	4001tl-üzeri <sup>f</sup>	123	56.89	11.09			
<b>Not Ortalaması</b>	0-50	20	47.05	11.39	2.153	0.72	
	51-64	86	49.96	13.60			
	65-74	175	51.21	13.00			
	75-89	364	51.74	12.50			
	90-100	385	53.09	13.08			

#### 4.7. Öğrencilerin Yaptığı Spor Branşına Göre Liderlik Ölçeği Puanlarının Varyans Analizlerine İlişkin Bulgular

Ortaokul öğrencilerin yaptığı spor branşına göre liderlik durumu açısından puan ortalamaları ve karşılaştırılması çizelge 4.7.1. 'de verilmiştir.

Spor branşı değişkenine göre öğrencilerin liderlik ölçeği puan ortalaması ve standart sapması; spor branşı olmayanların  $49.77 \pm 13.23$ , voleybol  $54.01 \pm 12.77$ , basketbol  $53.17 \pm 12.44$ , atletizm  $51.18 \pm 12.72$ , hentbol  $51.75 \pm 15.53$ , futbol  $51.57 \pm 11.99$ , bisiklet  $54.80 \pm 11.80$ , fitnes  $46.76 \pm 12.57$ , yüzme  $57.55 \pm 11.94$ , santraç  $58.33 \pm 15.25$ , boks  $51.30 \pm 13.49$ , cimnastik  $51.40 \pm 9.34$ , judo  $56.47 \pm 17.68$ , karate  $56.73 \pm 9.75$ , güreş  $59.11 \pm 10.22$ , badminton  $57.22 \pm 11.72$  olduğu görülmüştür. Spor branşı değişkenine liderlik ölçeği puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ( $p=.000$ ;  $p<0.05$ ). Bu ilişkinin hangi spor branşında olduğunu belirlemek açısından yapılan PostHocTukey testi analizinde yüzme branşının puan ortalaması, spor branşı olmayanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

**Çizelge 4.7.1. Öğrencilerin Yaptığı Spor Branşına Göre Liderlik Düzeyi Varyans Analizi Sonuçları (One Way Anova)**

	N	X	SS	F	P	TUKEY	
Yapılan Spor Branşı	Spor branşı olmayanlar <sup>a</sup>	404	49.77	13.23	2.586	0.000*	j-a
	Voleybol <sup>b</sup>	71	54.01	12.77			
	Basketbol <sup>c</sup>	73	53.17	12.44			
	Atletizm <sup>d</sup>	53	51.18	12.72			
	Hentbol <sup>e</sup>	12	51.75	15.53			
	Futbol <sup>f</sup>	194	51.57	11.99			
	Bisiklet <sup>g</sup>	20	54.80	11.08			
	Fitness <sup>h</sup>	13	46.76	12.57			
	Yüzme <sup>i</sup>	68	57.55	11.94			
	Santraç <sup>k</sup>	9	58.33	15.25			
	Boks <sup>l</sup>	30	51.30	13.49			
	cimnastik <sup>m</sup>	10	51.40	9.34			
	Judon <sup>o</sup>	17	56.47	17.68			
	Karate <sup>p</sup>	19	56.73	9.75			
	Güreş <sup>q</sup>	9	59.11	10.22			
	Badminton <sup>r</sup>	9	57.22	11.72			
	Kürek <sup>s</sup>	10	56.80	10.95			
Tenis <sup>t</sup>	9	50.00	11.07				

#### 4.8. Öğrencilerin Spor Başlama Yaşına Göre Liderlik Ölçeği Puanlarının Varyans Analizlerine İlişkin Bulgular

Ortaokul öğrencilerin spor başlama yaşı değişkenine göre liderlik durumu açısından puan ortalamalarıve karşılaştırılması çizelge 4.8.1 'de verilmiştir

Ortaokul öğrencilerinin spora başlama yaşı alt boyutu değişkenine göre liderlik puan ortalamaları; spor yapmayanların puanı49.64±13.22, 5 yaşındakilerin puanı 57.09±11.70, 6 yaşındakilerin puanı 57.68±12.29, 7 yaşındakilerin puanı 52.83±10.11, 8 yaşındakilerin puanı 55.03±13.02, 9 yaş 53.38±12.09, 10 yaşındakilerin



puanları 51.84±13.34, 11 yaşındakilerin puanı 53.76±11.66, 12 yaşındakilerin puanı 51.77±13.31, 13 yaşındakilerin puanı 51.43±16.10, 14 yaşındakilerin puanı 56.50±9.19 olduğu görülmüştür. Spor başlama değişkenine göre liderlik ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür (p=.001; p<0.05). Bu farklılığın hangi yaş grubu arasında olduğunu belirlemek için yapılan Post Hoc Tukey testi analizinde 6 yaşındaki çocukların ve 8 yaşındaki çocukların puan ortalaması spor yapmayan çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Spor branşı değişkenine bakıldığında; herhangi bir spor branşı olmadığını belirtilenlerin puanı 51.02±12.94, takım sporlarının puanları 52.92±12.99, bireysel sporlarının puanı 54.29±12.38 olduğu görülmüştür. Spor branşı değişkenine göre liderlik ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülmüştür (p=.006; p<0.05). Bu farklılığın hangi spor branşında olduğunu belirlemek için yapılan Post Hoc Tukey testi analizinde bireysel sporların puan ortalaması hayır yok cevabını verenlerin puan ortalamasına göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

**Çizelge 4.8.1. Öğrencilerin Spora Başlama Yaşı ve Spor Branşına Göre Liderlik Düzeyi Varyans Analizi Sonuçları (One Way Anova)**

		N	X	SS	F	P	TUKEY
<b>Öğrencilerin Spora Başlama Yaşı</b>	Spor yapmıyor <sup>a</sup>	406	49.64	13.22	3.074	<b>0.001*</b>	<b>c-a e-a</b>
	5 <sup>b</sup>	11	57.09	11.70			
	6 <sup>c</sup>	29	57.68	12.29			
	7 <sup>d</sup>	72	52.83	10.11			
	8 <sup>e</sup>	102	55.03	13.02			
	9 <sup>f</sup>	98	53.38	12.09			
	10 <sup>g</sup>	134	51.84	13.34			
	11 <sup>h</sup>	102	53.76	11.66			
	12 <sup>i</sup>	58	51.77	13.31			
	13 <sup>i</sup>	16	51.43	16.10			
	14 <sup>j</sup>	2	56.50	9.19			
<b>Spor Branşı</b>	Spor Branşı Olmayan <sup>a</sup>	670	51.02	12.94	5.086	<b>0.006*</b>	<b>c-a</b>
	Takım Sporları <sup>b</sup>	189	52.92	12.99			
	Bireysel Sporlar <sup>c</sup>	171	54.29	12.38			

#### 4.9. Öğrenci Ailelerininİlgilendiği Spor Branşına Göre Liderlik Ölçeği Puanlarının Varyans Analizlerine İlişkin Bulgular

Ortaokul öğrencilerini ailesinin sporla ilgilenme durumuna göre liderlik ölçeği puanı ortalamaları çizelge 4.9.1 de verilmiştir.

Öğrencilerin ailesinin sporla ilgilenme değişkenine göre puan ortalamalarına baktığımızda en yüksekten başlanarak; bisikletbranşında olanların puan ortalaması  $68.33\pm 8.50$  olduğu görülmüştür. Sonrasında sırasıyla atıcılık  $59.87\pm 9.96$ , yüzme  $58.11\pm 12.53$ , voleybol  $57.15\pm 11.81$ , santraç  $55.50\pm 27.57$ , karate  $54.52\pm 14.56$ , hentbol  $53.40\pm 8.90$ , boks  $53.10\pm 10.81$ , fitnes  $52.82\pm 13.03$ , atletizm  $52.76\pm 11.72$ , futbol  $52.74\pm 13.49$ , zumba  $52.33\pm 10.31$ , basketbol  $51.13\pm 12.15$ , branşı olmayanlar  $51.05\pm 12.93$ , kürek  $48.18\pm 14.55$  olduğu görülmüştür. Ailelerin sporla ilgilenme değişkenine göre liderlik ölçeği açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ( $p=.051$ ;  $p>0.05$ ).

**Çizelge 4.9.1.** Öğrenci Ailelerinin İlgilendiği Spor Branşına Göre Liderlik Düzeyi Varyans Analizi Sonuçları (One Way Anova)

		N	X	SS	F	P
Ailelerinin İlgilendiği Spor Branşı	Branşı olmayanlara	669	51.05	12.93	1.695	0.051
	Basketbol	36	51.13	12.15		
	Yüzme	27	58.11	12.53		
	Boks	28	53.10	10.81		
	Futbol	128	52.74	13.49		
	Fitness	35	52.82	13.03		
	Atletizm	30	52.76	11.72		
	Atıcılık	8	59.87	9.96		
	Voleybol	20	57.15	11.81		
	Zumba	9	52.33	10.31		
	Karate	19	54.52	14.56		
	Kürek	11	48.18	14.55		

#### Çizelge 4.9.1. ' nin Devamı

	Hentbol	5	53.40	8.90		
	Santraç	2	55.50	27.57		
	Bisiklet	3	68.33	8.50		

#### 4.10. Öğrencilerin Spor Dışı Hobi Durumlarına Göre Liderlik Ölçeği Puanlarının Varyans Analizlerine İlişkin Bulgular

Ortaokul öğrencilerinin spor dışı hobi durumuna göre alt ölçek puan ortalamaları ve karşılaştırılması çizelge 4.10.1 ' de verilmiştir.

Öğrencilerin spor dışı hobi puan ortalamalarının; Hobisi yok  $50.09 \pm 12.66$ , kitap okumak  $56.00 \pm 12.72$ , müzik dinlemek  $53.32 \pm 12.47$ , bilgisayar oynamak  $51.51 \pm 13.40$ , resim yapmak  $52.07 \pm 12.86$ , sinemaya gitmek  $53.46 \pm 8.00$ , gezmek  $51.75 \pm 13.10$ , tiyatroya gitmek  $49.47 \pm 11.83$ , ders çalışmak  $56.42 \pm 14.37$ , oyun oynamak  $49.84 \pm 13.44$ , yemek yapmak  $50.19 \pm 13.52$ , şarkı söylemek  $48.82 \pm 13.24$ , dans etmek  $54.68 \pm 12.94$ , şiir yazmak  $52.62 \pm 9.84$ , balık tutmak  $54.89 \pm 12.64$ , paten sürmek  $57.73 \pm 10.03$  olduğu görülmüştür. Öğrencilerin spor dışı hobi değişkenine göre puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ( $p=0.006$ ;  $p<0.05$ ). Bu farklılığın hangi hobi durumunda olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Post Hoc Tukey testi analizinde kitap okumanın puan ortalamasının, hayır yok ve oyun oynamak değişkenine göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

**Çizelge 4.10.1. Öğrencilerin Spor Dışı Hobi Durumlarına Göre Liderlik Düzeyi Varyans Analizi Sonuçları (One Way Anova)**

		<b>N</b>	<b>X</b>	<b>SS</b>	<b>F</b>	<b>P</b>	<b>TUKEY</b>
	Hobisi yok <sup>a</sup>	321	50.09	12.66	2.177	<b>0.006*</b>	<b>b-a</b> <b>b-ı</b>
	Kitapokumak <sup>b</sup>	125	60.00	12.72			
	Müzik Dinlemek <sup>c</sup>	82	53.32	12.47			
	BilgisayarOynamak <sup>d</sup>	98	51.51	13.40			
	Resim Yapmak <sup>e</sup>	97	52.07	12.86			
	Sinemaya Gitmek <sup>f</sup>	15	53.46	8.00			
	Gezmek <sup>g</sup>	61	51.75	13.10			
	Tiyatroya Gitmek <sup>g</sup>	17	49.47	11.83			
	Ders Çalışmak <sup>h</sup>	21	56.42	14.37			
	Oyun Oynamak <sup>ı</sup>	94	49.84	13.44			
	Yemek Yapmak <sup>ı</sup>	21	50.19	13.52			
	Şarkı Söylemek <sup>ı</sup>	17	48.82	13.24			
	Dans Etmek <sup>k</sup>	19	54.68	12.94			
	Şiir Yazmak <sup>ı</sup>	8	52.62	9.84			
	Balık Tutmak <sup>m</sup>	19	54.89	12.64			
	Paten Sürmek <sup>n</sup>	8	57.73	10.03			

## 5. TARTIŞMA

Bu araştırma, serbest zamanlarda spor yapan ve yapmayan öğrencilerin liderlik becerilerini ortaokul düzeyinde incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın bu bölümünde, yapılan analizler sonucunda ulaşılan bulgular özetlenerek tartışılmıştır.

### 5.1. Öğrencilerin Cinsiyet, Ailesinde ve Kendisinin Spor Yapma ve Hobi Durumuna Göre Liderlik Özelliklerin Karşılaştırmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırma problemlerine yanıt bulabilmek için örneklem grubundaki öğrencilere liderlik ölçeği uygulanmış ve bu ölçekten elde edilen veriler cinsiyete dayalı olarak bağımsız gruplar t testi ile analiz edilmiştir. Ulaşılan bulgular doğrultusunda kız ve erkek öğrencilerin liderlik puanları arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşma tespit edilememiştir. Literatüre bakıldığında bu bulgularımızı destekleyen, kız erkek çocuklarda cinsiyet açısından fark bulmayan yurt içi ve yurt dışı çalışmaların hayli fazla olduğu da görülmüştür (Doğan 2016, Mete 2018, Tekbulut 2017, Engen ve Willemsen 2000, Kolb 1999). Bu bulguların aksine cinsiyet açısından kızların liderlik özelliklerini daha yüksek bulan çalışmaların da olduğu görülmüştür (Durmuş, 2011). Cinsiyet değişkeni açısından bulgularımızı yorumlayacak olursak; kadınların erkeklere göre kendilerini yenilemeye daha yatkın oldukları ve kadınların özgürlüklerini, bağımsızlıklarını erkeklere göre daha çok önem verdikleri (Ersoy 2009) belirtilmiştir. Bu sonucun liderlik özelliklerinin neden kadınlarda daha yüksek olduğunu düşündürmüştür.

Araştırma amacı kapsamında örneklem grubundaki öğrencilerin liderlik ölçeğinden elde edilen veriler öğrencilerin spor yapma durumuna göre karşılaştırıldığında; ulaşılan bulgular doğrultusunda spor yapan öğrencilerin liderlik puanlarında spor yapmayan öğrencilerin puanlarına göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Yapılan çalışmalara bakıldığında bu bulguları destekleyen araştırmaların (Akar 2010, Shokoufeh 2018) yanısıra aksine spor yapmayanlara göre fark bulmayan bulgularda mevcuttur (Efekan 2007). İlgili alanyazın tarandığında spor yapan bireylerin çok neşeli, sosyal durumlarda liderlik eğiliminde olan, aşağılık duygusuna daha az eğilimli, daha az sinirli, daha aktif, kişilik yapısına sahip olduklarını (Tazegül 2014) yine spor yapmanın özgüveni geliştirmesi (Can ve Kaçay 2016 ) nedeniyle bu sonuçların alındığı düşünülmüştür.

Araştırmanın ulaştığı bir diğer sonuç, örneklem grubundaki öğrencilerin liderlik ölçeğinden elde edilen verilerin lisanslı spor yapma durumuna bağlı olarak analiz

edildiğinde lisanslı spor yapan öğrenciler lehine istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmasıdır. İlgili alanyazın incelendiğinde liderlik düzeyini lisanslı olarak spor yapma durumu çerçevesinde incelendiği çalışmalarımızı destekleyen çalışmaların olduğu (Cengiz ve Gullu 2018) görülmüştür. Fakat bu araştırmanın aksine (Solmaz ve Aydın 2015, Seydioğlu 2017, Efekan 2007, Öztürk 2017) yapılan araştırmalar sonuçlarına göre, lisanslı veya lisanssız spor yapmak, liderlik üzerinde anlamlı düzeyde bir etkiye sahip değildir. Bulgularımızı yorumlayacak olursak; lisanslı olarak bir spor branşı ile uğraşan bireylerin, sportif bir başarı elde edebilmeleri için sosyal becerilerini, kendini disiplin altına almayı ve birlikte çalışmayıdaıma ön planda tuttıkları (Durukan ve diğ. 2006) bilgileri göz önüne alındığında liderlik davranışlarının gelişmesinin beklenen bir sonuç olduğu düşünülmüştür.

Ortaokul öğrencilerinin liderlik düzeyini inceleyen bu araştırmada ulaşılan bulgular ışığında ailede spor yapma durumunun öğrencilerin sahip oldukları liderlik düzeyini anlamlı düzeyde ve olumlu yönde etkilediğini göstermiştir. İlgili alanyazın incelendiğinde çalışmamızla paralellik gösteren çalışmaların olduğu, özellikle spora ilgi duyan anne ve babaların çocuklarını da spor yapmaya teşvik ettikleri ve bu yönlendirme ile çocukların sosyalleşmesini, rekabet, sağlık, zinde kalmak ve liderlik gibi özelliklerini geliştirdiğini belirtilmişlerdir (Amman ve diğ. 2000, Cunha ve Heckman 2007, Heckman 2008, Kelinske ve diğ. 2001). Bu bağlamda aile içinde spor yapılmasının öğrencilerin sahip oldukları liderlik düzeyini olumlu yönde etkilediğini söylemek mümkündür. Spor yapılan bir ailede büyüyen çocukların sahip oldukları liderlik düzeylerinin de olumlu yönde etkilenmesi beklenmektedir. Yapılan bu çalışmaların aksine ailelerinde spor yapılmasının çocukların liderlik özelliklerini değiştirmedeği yönünde açıklamalar yapan çalışmaların da olduğu, bu çalışmalarda özellikle amatör sporcuların yaşadıkları yerlerde kendilerine hedef olarak belirleyebilecekleri bir takımın olmaması olduğu ifade edilmiştir (Bensiz 2016).

Araştırmanın ulaştığı bir diğer sonuç, örneklem grubundaki öğrencilerin liderlik ölçeğinden elde edilen verilerin spor dışında hobi durumuna bağlı olarak analiz edildiğinde hobisi olan öğrenciler lehine istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmasıdır. İlgili alanyazın incelendiğinde konuyla alakalı çalışmaların olmadığı göze çarpmıştır. Konuyla alakalı benzer çalışmalara bakıldığında hobileri olan bireylerin; genel olarak yüksek benlik saygısı seviyesine sahip bireyler oldukları, özgürlük ve keşfetme hislerinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Ayrıca hobilerin; motivasyon, kendini yenileme, insanın hayatındaki belirsizlikleri ortadan kaldırdığı ve yaşantısına yeni anlamlar kattığı, liderlik özelliği

yüksek kişilerin de; öz güvenlerinin yüksek, motivasyonlu ve dinamik bireyler oldukları ileri sürmüştür (Akgün2018, Cho 2012, Öztürk ve Erzin 2018, Robbins and Coulte 2007). Bu bilgiler göz önüne alındığında ortaokul öğrencilerinin de hobi sahibi olma durumlarının özgüven, aktif olma ve sosyalleşmede destekleyici olması sonucunda liderlik özelliklerinin ortaya çıkmasını desteklediği sonucuna varılmıştır.

## **5.2.Öğrencilerin Sosyo-Demografik ve Not Ortalaması Değişkenlerine İlişkin Bulguların Tartışılması**

Araştırma problemleri doğrultusunda, örneklem grubundaki öğrencilerin liderlik ölçeğinden toplanan veriler yaşa dayalı olarak anova testi ile analiz edilmiştir. Ulaşılan bulgular sonucunda 10, 11, 12, 13, 14 ve 15 yaşlarındaki öğrencilerin liderlik puanları arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşma tespit edilememiştir. Araştırmanın ulaştığı bu sonuç liderlik üzerine daha önce yapılmış araştırma sonuçları ile paralellik gösteren çalışmaların (Aytekin 2014, Baş 2018, Karataş 2017, Külekçi 2015) aksine yaş kriterinin liderlik düzeyi üzerindeki anlamlı etkisini tespit eden çalışmaların da olduğu görülmüş, bu çalışmalarda yaş ile birlikte çocukların sorumluluk aldıkları, oto kontrollerinin geliştiği, kendini yönetme, bireysel karar verme ve sorumluluk alma ile liderlik özelliklerinin de geliştiği belirtilmiştir (Gökçe ve diğ. 2008, Ödemiş ve Karagün 2016, Serin 2016).

Bu araştırmanın ulaştığı bir diğer sonuç da öğrencilerin sahip oldukları liderlik düzeyinin sınıf seviyesine göre anlamlı düzeyde bir farklılık göstermemesidir. Araştırma örneklemini oluşturan 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin liderlik düzeyleri anova testi ile karşılaştırıldığında hiçbir sınıf düzeyi lehine anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Literatüre bakıldığında bu bulgularımızı destekleyen bulgular elde edilmiştir (Karataş 2017). Bu bilgilerin aksine öğrencilerin okudukları sınıf düzeyinin liderlik düzeyleri üzerinde anlamlı düzeyde etkilediğini belirten çalışmaların da olduğu görülmüştür (Semiz 2011, Külekçi 2015). İlkokul öğrencilerinin sahip oldukları liderlik düzeyinin lise öğrencilerine kıyasla daha yüksek seviyede olduğunu bildiren çalışmalar da mevcuttur (Durmuş 2011). Liderlik özelliğinin, bilgi ve becerilerinin bir akademik sınıf ortamında öğrencilere kazandırılabilceği, liderlik rollerinin öğretilabileceği ve geliştirilebileceği, akademik ders esnasında hem teorik hemde pratik olarak liderlik becerilerinin öğrencilere kazandırılabilceğini savunan çalışmaların da olduğu görülmüştür (Blackwell ve diğ. 2007, Rubenstein 2013, Robyn 2005, Williams ve diğ. 2005). Her ne kadar yapılan bu çalışmada sınıf düzeyine göre liderlik becerileri anlamlı farklılık göstermese de literatür bilgilerinde liderliğin öğrenebileceğini ve liderlik becerilerinin

geliştirilebileceği belirtildiğinden konu ile ilgili detaylı çalışmaların Türk toplumu içinde yapılmasının uygun olacağı düşünülmüştür.

Bu araştırma, ortaokul öğrencilerinin sahip oldukları liderlik düzeylerini etkileyen faktörleri tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda öğrencilere uygulanan liderlik ölçeği, aile geliri değişkenine dayalı olarak anova testi ile analiz edilmiştir. Araştırmanın bu analizden ulaştığı bulgular göre aile geliri ortaokul öğrencilerinin sahip oldukları liderlik düzeyine anlamlı düzeyde etki etmektedir. Aile geliri 4000 TL üzerinde yer alan öğrencilerin liderlik puanının, aile geliri 2000 TL altı, 2001-2500 TL ve 2501-3000 TL aralıklarında olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmanın ulaştığı bir diğer bulgu ise, aile geliri 3501-4000 aralığında olan öğrencilerin liderlik puanlarının, aile geliri 2000 TL ve altındaki öğrencilerin liderlik puanlarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın ulaştığı bu sonuçlar, ortaokul öğrencilerinin sahip oldukları liderlik düzeyinde aile gelirinin önemini koyması bakımından önemlidir. Bu konu ile ilgili alanyazın incelendiğinde yapılan araştırmalar bu sonuçları destekler nitelikte olduğu görülmüş ve aile gelirinin fazla olması öğrencilerinin daha özgürce yaşamalarına ve kendilerine olan güvenlerinin daha fazla olmasından kaynaklandığı ileri sürülmüştür (Atçı 2018, Çar 2013, Dost 2016).

Araştırmanın ulaştığı bir diğer sonuç, ortaokul öğrencilerinin not ortalamalarının liderlik düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı yönündedir. Bu bağlamda genel başarı ortalamaları düşük ve yüksek olan öğrencilerin liderlik düzeylerinin farklılaşmadığını söylemek mümkündür. Yapılan çalışmalarda da okul öncesi ve üniversite örneğinde bu sonuca paralel bulgular elde edilmiştir (Duran 2014, Tekbulut (2017). Ancak bu sonuçlar ile ters düşen araştırmaların olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmalarda, not ortalamasının liderlik düzeyi üzerindeki anlamlı etki ettiği ve derslerdeki başarısı yüksek olan öğrencilerin; girişimcilik, iletişim, karar verme, yönlendirme, sosyal sorumluluk, yeniliğe ve değişimlere açıklığın liderlik becerilerinin de gelişmesini desteklediğini belirten çalışmaların da olduğu görülmüştür (Dugan 2006, Ferah 2000, Külekçi 2015, Uslu 2018).



### **5.3. Öğrencilerin Yaptığı Spor Branşına Göre Liderlik Ölçeği Puanlarının Varyans Analizlerine İlişkin Bulgular Tartışılması**

Araştırma amacı kapsamında örneklem grubundaki öğrencilerin liderlik ölçeğinden elde edilen veriler, öğrencilerin yaptıkları spor branşlarına göre anova testi ile analiz edilmiştir. Ulaşılan bulgular doğrultusunda yüzme branşındaki öğrencilerin liderlik puanları, spor yapmayan öğrencilerin puanlarına göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Fakat diğer spor branşları arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşma tespit edilememiştir. Konuyla alakalı literatüre bakıldığında; yüzme sporunun öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor, iletişim kurma ve motivasyon becerilerini, özgüven, otokontrol, başarıma güdüsü diğer spor branşlarına göre daha yükselttiği belirtilmiştir (Urartu 1994, Sevim 2002, Sevim 1997, Yıldırım ve Özcan 2011). Bu çalışmaların aksine bazı araştırmalarda spor branşlarının liderlik düzeyleri üzerinde olumlu veya olumsuz etki etmediğini tespit etmişlerdir (Turan 2010, Aydın 2016).

### **5.4. Öğrencilerin Spor Başlama Yaşına Göre Liderlik Ölçeği Puanlarının Varyans Analizlerine İlişkin Bulguların Tartışılması**

Araştırma problemlerine yanıt bulabilmek adına, örneklem grubundaki öğrencilerin liderlik ölçeğinden toplanan veriler spora başlama yaşına dayalı olarak anova testi ile analiz edilmiştir. Ulaşılan bulgular sonucunda 6 ve 8 yaşında spora başlayan öğrencilerin liderlik puanları herhangi bir yaşta spora başlamamış öğrencilerin liderlik puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Buna ek olarak, diğer yaş grupları arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşma tespit edilememiştir. Araştırmanın ulaştığı bu sonuçlar, spora başlama yaşı ile öğrencilerin sahip oldukları liderlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi ortaya koyması bakımından önemlidir. Bu konu ile ilgili yapılmış araştırmalar incelendiğinde, bu kapsamdaki çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalarda spora başlama yaşının liderliği anlamlı düzeyde etkilediğini bildiren çalışmaların (Sarı 2013) aksine spora başlama yaşının liderlik düzeyini etkilemediğini belirten çalışmaların da olduğu görülmüştür (Toklu 2010). Araştırma bulguları açıklanacak olunursa; 6 yaş döneminde çocukların okula başladığı ve okula başlanmasıyla akranları ile birlikte olma, grup olarak çalışma, işbirliği yapma gibi birçok fırsat sunduğu, çocuğun kişiler arası ilişkileri başlatma, devam ettirme, gruba uyum sağlama, kendini ifade etme gibi becerileri kazanmanın söz konusu olduğu. 8 yaşın ise çocukların akran grupları ile daha çok sosyal oldukları ve arkadaş kavramlarına önem vermeye başladıkları ve benlik algılarının yüksek bir dönem olduğu belirtilmiştir (Üstün ve Akman 2002, Volkan 1999,

Yavuzer 2005). Yine bu dönem yaş özellikleri incelendiğinde çocuklar duygularını yavaş yavaş gizlemeyi ve bunu gereken durumlarda kullanabildikleri ve akran grubu ile ilişkilerinde liderlik, oynadıkları oyunlarda hedef belirleme ve farklı hayal oyunları gibi çok geniş yelpazede birçok interaktif oyun oynayabilmeleri bu sonucun alınmasına etki ettiği açıklanmıştır (Çamlıyer 1997). Tüm bu yaş dönemlerine ilişkin literatür bilgileriyle bakıldığında bu nedenlerden kaynaklanmış olabileceği düşünülmüştür.

Araştırmanın ulaştığı bir diğer sonuç, ortaokul öğrencilerinin spor branşlarına yöneliktir. Bu bağlamda, takım sporları ve bireysel sporlar ile ilgilenen öğrencilere ek olarak spor yapmayan öğrencilerin liderlik ölçeğinden elde edilen veriler anova testi ile analiz edilmiştir. Ulaşılan bulgular doğrultusunda, bireysel sporlarla ilgilenen öğrencilerin liderlik puanları spor yapmayan öğrencilerin puanlarına göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Fakat diğer değişkenler kapsamında anlamlı düzeyde bir farklılaşma tespit edilememiştir. Bu kapsamda daha önce yapılmış araştırmalar incelendiğinde de takım sporları veya bireysel sporlarla ilgilenen öğrencilerin liderlik düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma olmadığı tespit edilmiştir (Köksal 2008, Aydın 2016, Özdenk 2015 ).

### **5.5. Öğrenci Ailelerinin İlgilendiği Spor Branşına Göre Liderlik Ölçeği Puanlarının Varyans Analizlerine İlişkin Bulguların Tartışılması**

Araştırma amacı kapsamında, örneklem grubundaki öğrencilerin liderlik ölçeğinden toplanan veriler öğrenci ailelerinin ilgilendiği spor branşına dayalı olarak anova testi ile analiz edilmiştir. Ulaşılan bulgular sonucunda öğrenci ailelerinin ilgilendikleri spor branşlarının liderlik puanlarında anlamlı düzeyde bir farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir. Literatürde yer alan araştırmalar incelendiğinde ailede yapılan spor branşına göre liderlik özelliğini değerlendiren herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır.

### **5.6. Öğrencilerin Spor Dışı Hobi Durumlarına Göre Liderlik Ölçeği Puanlarının Varyans Analizlerine İlişkin Bulguların Tartışılması**

Araştırma problemlerine yanıt bulabilmek için, örneklem grubundaki öğrencilerin liderlik ölçeğinden toplanan veriler öğrencilerin ilgilendikleri hobilerine dayalı olarak anova testi ile analiz edilmiştir. Ulaşılan bulgular doğrultusunda kitap okumayı hobi edinmiş öğrencilerin liderlik puanlarının herhangi bir hobisi olmayan ve oyun oynamayı hobi edinmiş öğrencilerin liderlik puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Buna ek olarak, öğrencilerin ilgilendikleri diğer hobiler arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşma tespit edilememiştir. Araştırmanın ulaştığı bu sonuçlar, öğrencilerin

İlgilendikleri hobiler ile sahip oldukları liderlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi ortaya koyması bakımından önemlidir. İlgili alanyazın incelendiğinde liderlik düzeyini hobi durumu çerçevesinde incelendiği araştırmaların sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Kitap okuma alışkanlığının liderlik özelliği ile ilişkisini değerlendiren literatür çalışmaları incelendiğinde; 1 yılda 20'den fazla kitap okuyan öğrencilerin liderlik düzeylerini 20'den az kitap okuyan öğrencilerin liderlik düzeylerinden anlamlı derecede yüksek bulan ve kitap okuma alışkanlığının liderlik düzeyine olumlu etki ettiği, eleştirel düşünmenin kitap okuma sayısına bağlı olarak farklılaştığı belirlenmiştir. Eleştirel düşünen bireylerin; analitik, açık fikirli, meraklı ve entelektüel bir anlayışa eriştiğini, kitap okuma ile bireylerin farklı bakış açıları kazanıp düşünce deneyiminin geliştiği, kişilerin olaylara daha sorgulayarak baktıkları, kendilerini daha sorumlu hissettikleri, problemlere farklı yaklaştıkları, karar verme becerilerinin şekillendiği, eleştirel düşünme özelliği kazandıkları, bu nedenlerden dolayı liderlik özelliklerinin de geliştiği ileri sürülmüştür ( Cansoy 2015, Chen ve Lin 2003, Durmuş 2011, Yılmaz 2010)

#### **5.7. Sınırlılıklar**

- Sakarya ili Adapazarı ilçesindenki ortaokullar ile sınırlandırılmıştır.
- Gönüllü katılımı ile sınırlıdır.
- Ölçeği yönergeye uygun şekilde doldurmuş kişiler ile sınırlandırılmıştır.
- Ölçek uygulama aşaması, veri toplama süresi tez hazırlama süreci düşünülerek 6 ay ile sınırlandırılmıştır.

## 6.SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmanın amacı, Sakarya İline bağlı Adapazarı merkez ilçesindeki okuyan ortaokul öğrencilerinin, serbest zamanlarında spor yapıp yapmama durumlarına göre liderlik becerilerinin incelenmesidir.

Yaptığımız bu çalışmada cinsiyet, yaş, sınıf, not ortalaması, öğrenci ailelerinin ilgilendiği spor branşı değişkenleri açısından liderlik düzeyleri incelendiğinde anlamlı bir farklılık bulunmazken; spor yapma durumu, lisanslı spor yapma durumu, ailede spor yapma durumu, spor dışı hobi durumu, aile geliri, yapılan spor branşı, öğrencilerin spora başlama yaşı, öğrencilerin spor dışında yapmış olduğu hobi gibi değişkenlerde anlamlı bir fark olduğu görülmüştür.

Bu sonuçlarımız göz önünde bulundurularak aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur.

1. Ortaokulda okuyan çocuklarda çalışılmamış olan liderlik kavramı ele alınarak ortaokul öğrencilerinin liderlik becerileri hakkında bilgi alınabilir.
2. Liderlik öğrenilebilen ve geliştirilebilen bir özellik olduğundan , ders programlarına konularak bireyin liderlik özelliklerinin gelişimine katkı sağlayabilir.
3. Spor branşlarının ve ders dışı aktivitelerin liderlik üzerindeki etkileri araştırılarak önerilerde bulunabilir.
4. Öğrencileri erken yaşta spora yönlendirilerek gerek kişilik gerekse liderlik gelişimini olumlu yönde etkileyeceği düşünülebilir.
5. Takım sporu ya da bireysel spor yapan öğrencilerin liderlik gelişimine nasıl katkı sağlayacağı hakkında daha sonraki çalışmalara katkı sunabilir.
6. Okul yönetimi, öğrencilerin kendi aralarında düzenleyecekleri etkinliklere yardımcı olarak öğrencilerin motivasyonunu, birlikte hareket etme, problem çözme gibi becerilerinin gelişmesine katkı sunarak liderlik özelliklerinin ortaya çıkmasında etkili olabilirler.
7. Erken yaşta spora başlatma bilinci ve eğitimi verilebilir.
8. Çocuklarda yetenek taraması değil fiziksel uygunluğa göre yönlendirme yapılabilir.
9. Spor eğitimi okullarda okul öncesi olacak şekilde programlara alınması önerilebilir.

## KAYNAKLAR DİZİNİ

Adair J. Bir Lider Nasıl Yetiştir. Babıalı Kültür Yayınevi, İstanbul, 2009.

Adair J. Reed P. Patronlar Değil Liderler. Babıalı Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2008.

Aitken P. Higgs M. Developing Change Leaders. The Principles and Practices of Change Leadership Development. Great Brittain: Butterworth-Heinemann, 2010.

Akar A. Transformational and Transactional Leadership Characteristics of İntercollegiate Athletes and Non-Athletes (Unpublished master thesis). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.

Akbulut V. Öğretmen Liderlik Stiline Göre Ortaokul Öğrencilerinin Beden Eğitimi Yatkinlıklarının İncelenmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2017.

Akel İ. Akarsu G. İşletmelerde Yönetimde Liderin Fonksiyonları ve Etkinliği, İ.Ü İşletme Fakültesi, İstanbul, 2001.

Akgün E. Hobi Eğitiminin Örgütsel Bağlılığına Etkisinin İşyeri Düzeyinde İncelenmesi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018.

Allen JP, Porter MR, McFarland FC, March P, McLane KB. The wo Faces of Adolescents' Success with Peers: Adolescent Popularity, Social Adaptation, and Deviant Behavior. Child Development,76, 747-760, 2005.

Amman M.T, İkizler H.C, Karagözoğlu C. Sporda Sosyal Bilimler, Alfa Yayınevi, İstanbul, 2000.

Anderson J.A. Where is The Effective Leader, 18th Scandinavia Academy Of Management Meeting Proceeding, Denmark, 2005.

Arkonaç S. Grup İlişkileri, Alfa Yayınevi, İstanbul, 1993.

Aslan Ş. Geçmişten Günümüze Liderlik Kuramları. Eğitim Yayınevi, Konya, 2013.

Atçı H. B. Ortaokul Öğretmenlerinin Liderlik ve Rol Çatışmaları''Yayımlanmamış yüksek lisans tezi''. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018.

Avcı B. Öğrencinin Liderliği ''Yayılanmamış Yüksek Lisans Tezi''. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat, 2009.

Aydın R. Beden eğitimi ve Spor Yüksekokullarında Eğitim Gören Bireysel ve Takım Sporlarıyla Uğraşan Öğrencilerin Liderlik Özelliklerinin Karşılaştırılması ''Yayımlanmamış yüksek lisans tezi''. Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın, 2016.

Aytekin H. Ortaöğretim Okulu Müdürlerinin Öğretmenler Tarafından Algılanan Durumsal Liderlik Stilleri ile Öğretimsel Liderlik rolleri (Kartal ilçesi örneği) Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Kartal İlçesi Örneği) ''Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi''. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014.

Bagwell L, Newcom F, Bukowski M. Preadolescent Friendship and Peer Rejection as Predictors of Adult Adjustm ent. Child Development,1998 ,69:140-153.

Balçık B. İşletme Yönetimi, Atlas Yayınevi, Konya, s.158, 2004.

Barutçugil İ. Liderlik. Kariyer Yayıncılık İletişim Eğitim Hizmetleri, İstanbul, 2014.

Başaran İ.E. Yönetimde İnsan İlişkileri. Nobel Yayınevi, Ankara, 2004.

Baş S. LiseMüdürlerinin Liderlik Stilleri ile Değişimi Yönetme Yeterlilikleri Arasındaki İlişkininİncelenmesi“Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi”. Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu, 2018.

Bean S. Developing Leadership Potential In Gifted Student: The Practical, 2010.

Bennis W. On Becoming a Leader, Reading: Addison-Wesley Publishing Company,Inc, 1989.

Bensiz A. Amatör Futbolcuların Algılarına Göre Antrenörlerin Liderlik Özelliklerinin İncelenmesi. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın, 2016.

Bırol Z.H. Fen Liseli ve Sosyal Bilimler Lisesi Öğrencilerinin Mükemmeliyetçilik, Benlik Saygısı, Liderlik Özelliklerinin İncelenmesi “Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi”. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.2005.

Blackwell C., Cummins R., Townsend C. and Cummings S. Assessing Perceived Student LeadershipSkill Development in an Academic Leadership Development Program. *Journal of LeadershipEducation*,2007 , p, 39-58.

Boyd B. Youth For Community Action: Leadership For Ginner-City Youth. ERIC Document Reproduction Service No. ED446199, 2000.

Brendgen M, Wanner B, Morin A, Vitaro F. Relations With Parents And Peers, Tem Perament, And Trajectory İes Of Depressed Mood During Early Adolescence. *Journal Of Abnormal Child Psychology*, 2005 33:579-594.

Brighton K. Coming of Age: The Education & Development Of Young Adolescents. Westerville, OH: National Middle School Association, 2007.

Brunstad P. O. Klokt lederskap, Mellom Dyder Og Dødssynder. Oslo, Gyldendal Akademisk, 2009.

Budhall R. The Socially İsolated Child At School. Unpublished DEd Thesis. Pretoria: Univer Sity Of South Africa, 1998.

Burns J.M Leadership. New York, Harper & Row, 1978.

Cairns R. Cairns D. Lifelines and Risks, Pathways Of Youth İn Our Time. New York, Wiley, 1994.

Cansoy R. Türkiye’de Ortaöğretim Okullarındaki Öğrencilerin Gençlik Liderlik Özelliklerinin İncelenmesi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2015.

Can Y, Kaçay Z. Sporcu Kimlik Algısı ile Cesaret ve Özgüven Duyguları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Journal of Human Sciences*, 2016,13(3), 6176-6184.

Carter RI. Perceptions Of Ledership And Personel Development Of Selected High School Students İn Iowa, *Journal of Agricultural Education*,1989, p. 30-34.

Caskey M. M. Anfara V. A. Research Summary: Young Adolescents’ Developmental Characteristics. Retrieved, 2007.

Caskey M. M, Ruben B. Research for awakening adolescent learning. *The Education Digest*, 69, 36-38, 2003.

Cengiz R, Güllü S. Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Liderlik Yönelimleri ile Fiziksel Saygı Düzeylerinin İncelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*,2018,p, 94-108.

Chelladurai P. Carron H. A. Canadian Association For Health, University of Calgray Physical Education and Recreation, 11, 1978.

Cohen M.P. Liderden Lidere. BZD Yayıncılık, İstanbul, 1999.

Chen F.C, Lin M.C. Effect of Anursing Literature Reading Course Promoting Critical Thinking in Two-year nursing Program Students. *Journal of Nursing Research*, 11 (2), 137-147, 2003.

Cho WJ. Analyses of Consumer Preferences and Perceptions Regarding Activation of Yacht tourism industry. *Journal of Navigation and Port Research*, 2012, 36(5), 401-407.

Cox D. Hoveer J. Kızıgan Ortamda Liderlik. Çev. Mahmut Tuna, Ankara, Sistem Yayıncılık, 2003.

Cremer D. Affective And Motivational Consequences Of Leader Self Sacrifice: The Moderating Effect of Autoratic Leadership, *The Leadership Quarterly*, 17,179, 2006.

Cunha F, Heckman JJ. The Technology of Skill Formation. *American Economic Review* 97: 31–47, 2007.

Çar B. Spor Eğitimi Alan Üniversite Öğrencilerinin Liderlik Özelliklerinin Belirlenmesi''Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi''. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2013.

Çamlıyer H. Çocuk Hareket Eğitimi ve Oyun. Can Ofset Yayıncılık, İzmir, 1997.

Çayırdağ N, Acar S. Roets'un Liderlik Değerlendirme Ölçeği'nin (RLDÖ) Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması, 16.Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Eğitim Fakültesi, 5-7 Eylül, Tokat, 2007.

Çelik C, Sünbül Ö. 'Liderlik Algılamalarında Eğitim Ve Cinsiyet Faktörü: Mersin İlinde Bir Alan Araştırması, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2008, 13( 3), 49-66.

Çetin C. Yöneticilerin Liderlik Stilleri, Değişim Yönetimi ve Ekip Çalışması Arasındaki İlişkilerin Çok Yönlü Olarak Değerlendirilmesi. İTO Yayınları, İstanbul, 2008.

Çiriş V. 11. Ve 12. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerinin Liderlik Özelliklerine Etkisinin Spor Yapma Durumu Açısından İncelenmesi, Yayımlanmış Doktora Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya, 2018.

Davis B. Developing Leaders For Self-managing Schools: The Role Of a Principal Center İn Accreditation And Professional Learning. In P. Hallinger (Ed.), *Reshaping The Landscape Of School Leadership Development: A Global Perspective* (145-162). Lisse, Netherlands: Swets & Zeitlinger, 2003.

Doğan S. İlköğretim Okullarında Liderlik Kapasitesinin Belirlenmesi; Bursa İli Örneği''Yayımlanmamış yüksek lisans tezi''. Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2016.

Doğan Y. 'İlköğretim Çağındaki 10-14 Yaş Grubu Öğrencilerinin Gelişim Özellikleri, *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2007 , 8, Sayı: 13/2.

Dost İ. Devlet Liselerinde ve Özel Liselerdeki Öğrencilerin liderlik stillerinin karşılaştırılması''Yayımlanmamış yüksek lisans tezi''.Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale, 2016.

Donuk B. Liderlik ve Spor. Ötüken Yayıncılık, İstanbul, 2007.

Dugan, J. P. Explorations using the social change model: Leadership development among college men and women. *Journal of college student development*, 2006, 47(2), 217-225.

Duran A. Okul Öncesi Çağı çocuklarında Liderlik Eğitimi''Yayımlanmamış yüksek lisans tezi''. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014.

Durmuş Ö. İlköğretim ve Lise Öğrencilerinde Görülen Liderlik Davranışlarının Araştırılması ''Yayımlanmamış yüksek lisans tezi''. Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, 2011.

Durukan E, Can S, Göktaş, Z, Arıkan A. N. Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Cinsiyete Bağlı Olarak Liderlik Davranışı (Yapıyı Kurma Boyutu) Yönünden Karşılaştırılması. Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi, 2006.

Eagly A, Johnson B. Gender and Leadership Style. A Meta-Analysis. Psychological Bulletin, 1992.

Eccles J. S, Buchanan C. M, Flanagan C, Fuligni A, Midgley C, Yee D. Control Versus Autonomy During Young Adolescence. *Journal of Social Issues*, 1991, 47, 53-68.

Efekan H. Kara Harp Okulu Spor Branşlarında Yapılan Bireysel Sporlar ile Takım Sporlarının Harbiyelilerin Liderlik Özelliklerine Sağladığı Etkilerin İncelenmesi ‘‘Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi’’. Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2007.

Engen L.M. Williemsen T. Gender and Leadership Styles : A Review of The Past Decade, 2000.

Erdoğruca P. Dönüşümcü Liderlik ve Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki, ‘‘Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi’’, Konya, Selçuk Üniversitesi, 2011.

Erel C. Lider. MMP Baskı Tesisleri, İstanbul, 2008.

Eren E. İşletme Örgütleri Açısından Yönetim Psikolojisi İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları, s.,296,363, 1989.

Eren E. Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi. Beta Yayınevi, İstanbul, 2001.

Ersoy A. Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2009, Cilt: 19, Sayı: 2, Sayfa: 209-230, Elazığ.

Ferah D. Kara Harp Okulu Öğrencilerinin Problem Çözme Beceri Algılarının ve Problem Çözme Yaklaşım Biçimlerinin Cinsiyet, Sınıf, Akademik Başarı ve Liderlik Yapma Açısından İncelenmesi ‘‘Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi’’. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2000.

Fertman C. I, Van Linden J.A. Character Education For Developing Youth Leadership. National Association of Secondary School Principals Bulletin, 1998.

Fındıkcı İ. Hizmetkar Liderlik (2.baskı). ALFA Basım Yayıncılık, İstanbul, 2009.

Fiedler F.E. A Theory of Leadership Effectiveness. New York: McGraw-Hill, 1964.

Fourie J. Die Identifisering Van Adolesente Wat Groepdruk Moeilik Hanteer. Ongepubliseerde DED-proefskrif. Pretoria: Universiteit Van Suid-Afrika, 2001.

Friedman P.G, Friedman R.J, Van DYKE M. Identifying The Leadership Gifted: Self, Peer, Or Teacher Nominatios. *Roeper Review*, 1984 ,7(2),91-94.

Fukada S, Fukada H, Hicks J. Structure Of Leadership Among Preschool Children *The Journal of Genetic Psychology*, 1994, 155, 38395.

Funahashi S, Kubota K. Working memory and prefrontal cortex. *Neurosci Res* 21:1–11, 1994.

Gardner J.W. On leadership. New York: Free Pres, 1990.

Garland D, Barry JR. Personality and Leader Behaviors in Collegiate Football: a Multidimensional Approach to Performance. Annual Convention Of the American Psychological Association in New York City, NY, 1987.



- Gilbert GR, Collins RW, Brenner R. Age And Leadership Effectiveness: From The Perceptions Of The Follower. *Human Resource Management*, 29(2), 187-19, 1990.
- Goldman PS, Rosvold E. Localization of function within the dorsolateral PFC of the rhesus monkey. *Exp Neurol* 27:291-304, 1970.
- Gökçe Z, Çam İ. Yazıcılar İ. Spor yöneticilerinin Liderlik Boyutlarının Araştırılması. *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*, 2008, 3(1), 4-14.
- Gutheinz D, Whoolery K. The Reality Of young Adolescence: Using What we Know to Guide Our Classroom Practices. *Middle School Journal*, 1995, 26, 61-64.
- Gülbağçe A, Kodan ÇetinKaya S, Özkur S. Üstün Yetenekli Çocukların Bağlanma Biçimleri ve Liderlik Becerileri Arasındaki İlişkilerin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, 2016,
- Gürbüz M. İşletme Yönetimi. Mersin Üniversitesi Yayınları, Mersin, 1992.
- Halis M. Liderlik ve Etkileme. Orion Yayınevi, İstanbul, 2007.
- Hamburg D. A, Takanishi R. Preparing for life: The Critical Transition Of Adolescence. *American Psychologist*, 44, 825-827, 1989.
- Heckman JJ. Schools, Skills, and Synapses. *Economic Inquiry*, 289-324, 2008.
- Hensel N. H. Social Leadership Skills in Young Children. *Roeper Review*, 14, 4-9, 1991.
- İbicioğlu H, Özmen H.İ, Taş S. Liderlik Davranışı ve Toplumsal Norm İlişkisi: Ampirik Bir Çalışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2009;14:1-23.
- İbiş S, Gökdemir K, İri R.. 12-14 Yaş Grubu Futbol Yaz Okuluna ve Katılmayan Çocukların Bazı Fiziksel ve Fizyolojik Parametrelerinin İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 2004, 12(1), 285-292.
- İmrek K.M. Lider Olmak. Beta Basım Yayınevi, İstanbul, 2004.
- Jackson A. W, Hornbeck D. W. Educating Young Adolescents: Why we Must Restructure Middle Grade Schools. *American Psychologist*, 44, 831 - 836, 1989.
- Karataş E. Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu Öğrencilerinin Liderlik Yönelimleri ve Özgüven Davranışlarının İncelenmesi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya, 2017.
- Kaynak E. Çocukların Fiziksel Zindelik İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Akdeniz Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.
- Keçecioglu T. Liderlik ve Liderler. KalDer Yayınevi, İstanbul, 1998.
- Kelinske B. Mayer B.W. Chen K.L. Perceived benefits from participation in sports: A gender study, *Women in Management Review*, 16(2), pp. 75-84. 2001.
- Koçel T. İşletme Yöneticiliği, İstanbul: Beta Yayınları, 9. Baskı, 2003.
- Kolb D. A. The Kolb Learning Style Inventory. Hay Resources Direct, 1999.
- Köksal F. Antrenörlerin liderlik tarzları ile öz yeterlikleri arasındaki ilişki "Yayımlanmamış yüksek lisans tezi". Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2008.

Külekci, E. Üniversite ğrencilerinin Sosyal Sorumluluk Temelli Liderlik Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Deneysel bir Çalışma "Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi". Gaziantep Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep, 2015.

Kwon Y, Lawson A. E. Linking Brain Growth With the Development Of Scientific Reasoning Ability and Conceptual Change During Adolescence. *Journal of Research in Science Teaching*, 2000, 37, 44-62.

Manning M. L. Developmentally Appropriate Middle Level Schools. Wheaton, MD: Association for Childhood Education International, 1993.

Marsh HW, Jackson SA. Multidimensional Self-concepts, Masculinity, and Femininity as a Function of Women's involvement in athletics. *Sex roles*, 15(7-8), 391-415, 1986.

Mete U. ğretmen Algılarına Göre Okul Müdürlerinin Dönüşümcü Liderlik Özellikleri ve Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi "Yayımlanmamış yüksek lisans tezi". Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2018.

Murphy A.J. A Study Of The Leadership Process. *American Sociological Review*, Vol. 6, No. 5, 674-687, 1941.

Murray N. P. The Differential Effect Of Team Cohesion And Leadership Behavior İn High School Sports. *Individual Differences Research*, 2006.

Norman J, BeauchampJ,R. İn *Radiology Business Practice*, 2008.

Northcraft G. *Organizational Behaviour*, The Dryden Press, Orlando, s., 358, 1984.

Ödemiş M, Karagün E. Dans sporcularının Algıladıkları ve Tercih Ettikleri Liderlik Davranışları. *Journal of Human Sciences*, 2016, 13(3), 5201-5213.

nal H. Kara Harp Okulunda Liderlik Beklentive Uygulamalı,"Yayınlanmamış Doktora Tezi", Ankara: Hacettepe niversitesi, 1979.

zdenk S. Bireysel ve Takım Sporuyla Uğraşan Sporcular İle Spor Yapmayan Bireylerin Duygusal Zekâ ve Liderlik Özelliklerinin İncelenmesi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2015.

zalp İ, Eren G, cal H. Organizasyonlarda Durumsallık Yaklaşımı Açısından Liderlik. Ankara Üniversitesi Yayınevi, Ankara, 1992.

zdiñç Ö. Çukurova niversitesi ğrencilerinin Sporun ve Spora Katılımın Sosyalleřmeyle İlişkisi Üzerine Görüşleri. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2005, III (2) 77-84.

zer A.K. Gerçekçi Yönetim. Varlık Yayınları, İstanbul, 1997.

ztaş N. Liderlik Tarzı ve İnsan Yaklaşımı Arasındaki İlişki, "Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi", Marmara Üniversitesi Eitim Bilimleri Enstitüsü, stanbul, s.,8,15, 1996.

Özerkan K.N. Spor Psikolojisine Giriş, Nobel Yayınevi, Ankara, 2004.

Öztürk Y. Erzın N. D. Benlik Saygısı ile Turizm Yönelimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 2018, 6(4), 690-713.

Öztürk K. E. Beden Eğitimi Ve Spor Yüksekokulu ğrencilerinin Liderlik Yönelimleri ve Öz Güven Davranışlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya, 2017.

- Özyürek A, Özkan İ, Bedge Z, Yavuz N.F. Okul Öncesi Dönemde Beden Eğitimi ve Spor. *International Journal of Science Culture and Sport*, 2015, 479-488 .
- Patterson J, Field J, Pryor J. Adolescents' Perceptions of Their Attachment Relationships With Their Mothers, Fathers and Friends. *Journal of Youth and Adolescence*, 1994, 23:579-600.
- Pazarbaş M. Liderlik ve Otorite: Lise Öğrencilerinin Liderlik ve Otorite Algısı Üzerine Bir Çalışma, 2012.
- Petzko V. N. Teachers in Middle Level Schools: Implications and Recommendations From a National Study. Paper Presented at the Annual Meeting of The Mid-South Educational Research Association, New Orleans, LA, 2002.
- Price L. F. The biology of risk taking. *Educational Leadership*, 2005.
- Robbins S. *Organizational Behaviour* (11th ed). New Jersey: Prentice Hall, 2003.
- Robbins S. Coult, M. *Management* (9th ed.). London: Prentice-Hall, 2007.
- Robyn P. To Lead Others, First Know Yourself. *Education Today*, pp. 13-15, 2005.
- Rose J. Adolescence. In: Rayner E. *Human Development. An Introduction to The Psychodynamics of Growth, Maturity and Aging*. New York: Routledge. 2005.
- Roness A, Matthiesen B, S. *Utbrent Krevende jobber gode liv? Bergen: Fagboklaget*, 2002.
- Rubenstein M.G. Know Yourself, in order to Lead Others. *Army Medical Department Journal*, 2013, pp. 30-32.
- Ryan R.M, Deci E.L. On Assimilating Identities to The self: a Self-determination Theory Perspective on Internalization and Integrity Within Cultures. In: Leary MR & Tangney JP. *Handbook of self and identity*, New York: Guilford, 2003.
- Sarı İ. Güreşçilerin Motivasyonu ve Özyeterlikleri ile Antrenörlerin liderlik davranışlarının ilişkisi "Yayımlanmamış Doktora Tezi". Kocaeli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli, 2013.
- Semiz H. Ortaöğretim Öğrencilerinde Sporun Liderlik Üzerine Etkisi (Hendek örneği) "Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi". Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya, 2011.
- Serin K. *Boks Antrenörlerinin Liderlik Tarzlarının Belirlenmesi* "Yayımlanmamış yüksek lisans tezi". Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2016.
- Sevil T. Sporda Liderlik Davranışlarının Takım Başarısı Üzerindeki Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 1997.
- Sevim Y. *Antrenman Bilgisi*. Geliştirilmiş Baskı, Tutubay, Ankara, 1997.
- Sevim Y. *Antrenman Bilgisi Kitabı*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002.
- Seydioğlu C. İstanbuldaki Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu Öğrencilerinden Bireysel ve Takım Sporları Yapanların Liderlik Özelliklerinin Değerlendirilmesi. İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2017.
- Sezer B.U. *Yönetmelik ve Halkla ilişkiler*. Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1985.
- Shokoufeh S. Türkiye'de Elit Erkek ve Bayan Güreşçiler ile Spor Yapmayan Bireylerin Zihinsel Yetenek, Liderlik ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi "Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi". Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Samsun, 2018.

Shimamura AP. Memory and frontal lobe function. The cognitive neurosciences, p.803–815. Cambridge, MIT Press, 1994.

Smith D.L. Barnette L. Exploring The Development Of Leadership Giftedness. Roeper Review, 14-1, 7-12, 1993 .

Solmaz Y.S, Aydın G. Beden Eğitimi ve Spor Adaylarının Liderlik Özelliklerinin Bazı değişkenlere Göre İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2015, 8,41.

Steinberg L. Adolescence Boston: McGraw Hill Higher Education, 2007.

Tazegül Ü. Sporun Kişilik Üzerindeki Etkisinin Araştırılması, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi , Number: 25 , p. 537-544 , Ankara, 2014.

Tekbulut G. Üniversitelerde Liderlik Stilleri, Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Akademik Performans Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Bakımından İncelenmesi ‘‘Yayımlanmamış yüksek lisans tezi’’. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2017.

Thornburg H. D. Developmental Characteristics Of Middle Schoolers and Middle School Organization. Paper Presented At the Annual Meeting of the American Educational Research Association, Boston, MA, 1980.

Toklu O. Tenis Antrenörlerinde Liderlik Özellikleri ve Öz Yeterlilik Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2010.

Turan E. Yelken Kulüplerinde Görev yapan Antrenörlerin Liderlik Davranışlarının Sporcular ve Kendi Görüşlerinin Değerlendirilmesi-İstanbul İli Örneği ‘‘Yayımlanmamış yüksek lisans tezi’’. Gazi Üniversitesi’, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2010.

Urartu Ü. Yüzme Teknik Taktik ve Kondisyon, İstanbul, İnkılap Kitapevi, 1994.

Uslu T. Üniversite Öğrencilerinin Liderlik, Akademik Özyeterlilik ve Okula Yabancılaşma Algıları (Erzincan Üniversitesi örneği) ‘‘Yayımlanmamış yüksek lisans tezi’’. İnönü Üniversitesi’, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya, 2018.

Üstün E, Akman E. Korunmaya Muhtaç Çocukların Benlik Algısının İncelenmesi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,2002,23:229-223.

Van Seters D.A. Filed R.H.G. The Evolution Of Leadership Theory, Organisational Change, 1990.

Vries K.M. İşletmelerde Liderlik Davranışı. Bzd Yayın ve İletişim Hizmetleri, İstanbul, 2007.

Volkan V. Kan bağı. Etnik Gururdan Etnik Teröre, Bağlam Yayınları, İstanbul,1999.

Werner L. Liderlik ve Yönetim. Rota Yayıncılık, İstanbul, 1993.

Williams J.R. Townsend C.D. Linder J.R. Teaching Leadership: Do Students Remember and Utilize the Concepts We Teach. *Journal of Leadership Education*,2005, 4(1): 61-73.

Yavuzer H. Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005.

Yıldırım S, Özcan G. Lisanslı Olarak Takım Sporunu ve Bireysel Spor Yapan ile Spor Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerinin Karşılaştırılması, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , Journal of Social Sciences*,2011, Issue: 23

Yılmaz E.D. Hemşirelik Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Düzeyleri ve Kitap Okuma Alışkanlığına İlişkin Tutumları ‘‘Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi’’.Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2010.

Zell U. Kişilik ve Liderlik. Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2001.

## İnternet Kaynakları

([www.searchcie.techarget.com](http://www.searchcie.techarget.com) Erişim: 27.11. 2018).

(<https://www.slideshare.net/> Erişim 01.12.2018).

([www.ugurzel.com/](http://www.ugurzel.com/) Erişim 15.11.2018).

Tara Duggan ([www.livestrong.com](http://www.livestrong.com) Erişim 25.11.2018).

Janelle Stewart ([www.canr.msu.edu](http://www.canr.msu.edu) Erişim 26.11.2018).

Margaret Rouse ([www.searchcie.techarget.com](http://www.searchcie.techarget.com) Erişim: 27.11. 2018).

Smriti Chand ([www.yourarticlelibrary.com](http://www.yourarticlelibrary.com) Erişim 27.11.2018).



## **ÖZGEÇMİŞ**

### **1. Bireysel Bilgiler**

Adı soyadı: Fuat Orkun TAPŞIN

Doğum yeri ve tarihi: Sakarya, 26/08/1990

Uyruğu: T.C.

Medeni durumu: Bekar

Askerlik durumu: Yapılmadı

Çalıştığı kurum: Çalışmıyor

### **2. Eğitim Bilgileri**

İlkokul: 21 Haziran İlköğretim Okul(Sakarya)

Ortaokulu: Erenler İlköğretim Okulu(Sakarya)

Lise: Mithatpaşa Şükrü Ayna Lisesi(Sakarya)

Lisans: Sakarya Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü

Yüksek lisans: Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor

Anabilim Dalı

### **3. Mesleki Deneyimi**

- Sakarya Üniversitesi Sağlık, Kültür ve Spor Daire Başkanlığı 2012-2015
- Sakarya Basketbol Hakemliği 2011-2013
- Sakarya Tenis Akademisi 2015-2018

### **4. Aldığı Kurslar**

Tenis Antrenörlük Kursu 1. Kademe

Spor Masörlüğü Kursu

İngilizce Dil Eğitim İntermediate Seviyesinde

Osmanlıca Dil Eğitimi

## EKLER

### EK -1. Kişisel Bilgi Formu

#### BİLGİ ANKETİ

Sayın Katılımcı,

Bu ölçekler yüksek lisans tez çalışması için veri toplamak amacıyla hazırlanmıştır. Bu amaçla verdiğiniz yanıtlar gizlilik esasına uygun olarak araştırmacı tarafından saklanacak ve hiçbir şekilde paylaşılmayacak. Sadece verdiğiniz cevaplar sayısallaştırılarak sonuçları tez çalışması için kullanılacaktır. Ekte sunduğumuz anket sorularına doğru yanıt vermenizi bekler, desteğiniz için teşekkür ederiz.

Tez Öğrencisi: Fuat Orkun TAPŞIN Tez Danışmanı: Doç. Dr. Elif KARAGÜN

1-Yaşınız: .....

2- Cinsiyetiniz? a) Kadın b) Erkek

3- Kaçınıcı sınıfınız? a)5 b) 6 c) 7 d)8

4- Ailenizin toplam geliri ne kadardır? a) 2000Tl ve altı b)2001-2500tl c)2500-3000tl d) 3001-3500tl e)3501-4000tl f)4001tl ve üzeri

5- Spor yapıyor musunuz? a)Evet b)Hayır

6- Yaptığınız spor var ise branşınızı yazınız : .....

7- Eğer düzenli spor yapıyorsanız lisansınız var mı? a) Evet var b)Hayır yok

8-Eğer düzenli spor yapıyorsanız kaç yaşında spora başladınız?.....

9-Ailede Sporla ilgilenen var mı? a) Evet var b)Hayır yok

10- Ailede Sporla ilgilenen varsa hangi spor branşı olduğunu yazınız.....

11-Spor dışında uğraştığınız bir hobiniz var mı? a) Evet var b)Hayır yok

12-Eğer spor dışı uğraştığınız bir hobiniz var ise yazınız: .....

13-2017-2018 s6mestre d6nemi karnenize g6re not ortalamanız kaç? Yazınız .....

## EK-2. Roets Liderlik Ölçeği

	Hemen hemen her	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiçbir zaman
1. Çeşitli konularda güçlü fikirlere sahibim.					
2. İnanđığım bir şeyi daha ileri bir noktaya götürmek için çalışırım.					
3. Karar verirken karşıt düşünceleri dinler, ondan sonra kendi düşüncelerimi belirtirim.					
4. Kendime güvenirim.					
5. Topluluk önünde kendi görüşlerimi söyleyebilirim.					
6. Aldığım kararlardan genel olarak memnunum.					
7. Yaptıklarımın dolaylı eleştirildiğimde, pes etmem.					
8. Etrafımda olan olaylarda sorumluluk almaktan hoşlanırım.					
9. Bir projeyi bitirmek için kullanılacak malzemeleri bilirim.					
10. Bir işi bitirmek için gereken adımların hangi sırayla atılabileceğini bilirim.					
11. İnanđığım bir şeyi yapma cesaretine sahibim.					
12. Projelerde genellikle liderimdir.					
13. Lider birini gördüğümde “Ben de onun kadar başarılı olabilirim” diye düşünürüm.					
14. Benden daha üst konumdaki kişilerle rahatlıkla konuşabilirim.					
15. İlgimi çeken işleri tamamlayacak enerjiye sahibim.					
16. Başkalarının bakış açılarını anlayabilirim.					
17. Yeni doğrularla karşılaştığımda düşüncelerimi değiştirmeye istekliyimdir.					



	Hemen hemen her	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiçbir zaman
18. Yeni bir iş ile ilgili heyecan ve kaygım o işi bitirmek için beni motive eder.					
19. Farklı kişilik özelliklerine sahip kişilerle çalışabilirim.					
20. Bir tartışma, oyun ya da hikâyede genellikle konuyu anlayabilirim.					
21. Aklıma yattığında yeni şeyler denemeye istekliyimdir.					
22. Ne zaman liderlik yapacağımı ne zaman lideri takip edeceğimi ve ne zaman aradan çekileceğimi bilirim.					
23. Büyük işler başarmış insanlara hayranlık duyarım.					
24. Kendimin veya başkalarının büyük başarılarına liderlik edeceği günün hayalini kurarım.					
25. İnsanlardan yardım istemek ya da bilgi almakta zorlanmam.					
26. İstedğim zaman insanları uzaklaştıran biri olabilirim.					

EK-3. Etik Kurul Onayı

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ		GİRİŞİMSSEL OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU		EUA Serbest Üniversite Birliği		BSE SERVATORY	
Etik Kurul Bilgileri	Adı	Kocaeli Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu					
	Adres	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Ara Kat 41380 Umuttepe Yerleşkesi /KOCAELİ					
	Telefon	0262 303 74 50					
	Faks	0262 303 74 63					
	E-Posta	gokaetikkurul@kocaeli.edu.tr					
Başvuru Bilgileri	Araştırmanın Adı	Serbest Zamanlarında Spor Yapan ve Yapmayan Ortaokul Öğrencilerinin Liderlik Becerilerinin İncelenmesi					
	Araştırma Proje Numarası	KÜ GOKAEK 2018/123					
	Sorumlu Araştırmacı Unvanı/Adı/Soyadı	Doç. Dr. Elif KARAGÜN					
	Sorumlu Araştırmacının Uzmanlık Alanı	Spor Bilimleri					
	Araştırma Merkezi	Sakarya'nın Adapazarı İlçesindeki Ortaokulları					
	Destekleyici						
	Araştırmanın Türü	Yüksek Lisans Tezi					
	Araştırmaya Katılan Merkezler	Tek Merkezli	Çok Merkezli	Ulusal	Uluslararası		
	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>			
Değerlendirilen Belgeler	Belge Adı	Var	Yok	Açıklama			
	Başvuru Dilekçesi	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>				
	Başvuru Formu	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>				
	Araştırmanın Türü	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	Anket Çalışması			
	Araştırma Protokolü	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>				
	Kullanılacak Form Örnekleri	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>				
	Aydınlatılmış Onam Formu	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>				
	Araştırma Bütçesi	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>				
	Literatür Örneği	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>				
	Taahhütname	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>				
	Biyolojik Materyal Transfer Anlaşması	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>				
	İzin Belgeleri	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>				
	Başhekimlik Onayı	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>				
	Özgeçmişler	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>				
Değişiklik Bilgi Formu	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>					
Proje Sonuç Formu	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>					
Diğer	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>					
KÜ Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Onay Formu				Belge Kodu	Rev. Tarihi / No.su:	Sayf	
				Onay formu	18.10.2017/KOGOEKD1.2	1/2	

Karar Bilgileri	Karar No: KÜ GOKAEK 2018/514	Proje No: 2018/123	Tarih: 21/04/2018
	Doç. Dr. Elif KARAGÜN sorumluluğunda yapılan ve yukarıda bilgileri verilen araştırma başvuru dosyası ve ilgili belgeler, araştırmanın gerekçesi, amacı, yaklaşım ve yöntemleri, gönüllüler için beklenen yarar ve riskler dikkate alınarak değerlendirilmiş ve araştırmanın ilgili protokol doğrultusunda belirtilen merkezlerde yürütülmesi etik açıdan,		
<input type="checkbox"/> Uygun bulunmuştur. <input checked="" type="checkbox"/> Eksikliklerin tamamlanması koşulu ile uygun bulunmuştur.* <input type="checkbox"/> Uygun bulunmamıştır.*			

Dayanakları	Hasta Hakları Yönetmeliği (01.08.1998/23420); Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi; İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesinin Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (09.12.2003/25311); Biyotıp Araştırmalarına İlişkin İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesine Ek Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (29.03.2011/27899); İlaç ve Biyolojik Ürünlerin Klinik Araştırmaları Hakkında Yönetmelik (13.04.2013/28617); Tıbbi Cihaz Klinik Araştırmaları Yönetmeliği (06.09.2014/29111); Dünya Tıp Birliği Helsinki Bildirgesi; İyi Klinik Uygulamaları Kılavuzu; Türk Tabipleri Birliği Hekimlik Meslek Etiği Kuralları; Türk Tabipleri Birliği Araştırma Etiği Bildirgesi
-------------	--

#### Etik Kurul Üyeleri

Unvanı/Adı/Soyadı	Uzmanlık Alanı	Kurumu	Cinsiyet		Araştırma ile İlişki		Toplantıda Bulunma		İmza
			E	K	E	H	E	H	
Prof. Dr. Kadir Babaoğlu Başkan	Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
Prof. Dr. İ. Erdem Okay Üye	Genel Cerrahi	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
Prof. Dr. Haluk Emre Özel Üye	Restoratif Diş Tedavisi	Kocaeli Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
Prof. Dr. Özlem Yıldız Gündoğdu Üye	Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	<input type="checkbox"/>	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
Doç. Dr. Canan Baydemir Üye	Biyoistatistik	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	<input type="checkbox"/>	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
Doç. Dr. Semil Selcen Göçmez Üye	Farmakoloji	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	<input type="checkbox"/>	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
Doç. Dr. Yusufhan Yazır Üye	Histoloji ve Embriyoloji	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
Yrd. Doç. Dr. Aslıhan Akpınar Raportör	Tıp Tarihi ve Etik	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	<input type="checkbox"/>	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
Yrd. Doç. Dr. Ceyla Eraldemir Üye	Biyokimya	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	<input type="checkbox"/>	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	

\* Gerekçe ve öneriler:

Uygun dir.  
10.04.2018 sk

KÜ Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Onay Formu

Belge Kodu: Revizyon Tarihi / No.su: Sayfa  
Onay firması: 18.10.2017/KÜGÖEK/01.2 2/2

#### **EK 4:Tez Denetleme Listesi**

Tez, aşağıdaki denetimlerden yapılarak tamamlanmıştır.

- Kapak ve iç kapak sayfalarında BİLİM UZMANLIĞI ya da DOKTORA şeklinde elde edilen unvanlar yazıldı (Kapak sayfasına danışman adı yazılmamalıdır).
- Kapak sayfasına mezun olunan PROGRAMIN (Anabilim dalının değil) adı yazıldı.
- Tez kapağı sırt kısmına kılavuzda belirtilen çizimde (yazının yönüne dikkat!) ad, program,yıl yazıldı.
- Onay sayfası uygun çizimde hazırlandı (kazanılan unvanlar BİLİM UZMANLIĞI ya da DOKTORA olmalıdır) imzalatıldı (Enstitü Müdürü'nün imzası da gereklidir, imzaların aynı renk kalemle atılmasına dikkat edilmelidir).
- Dizinler kılavuzda belirtildiği gibi sıralandı.
- Ön sayfalara i, ii, iii şeklinde Roma rakamları konuldu.
- Sayfa numaraları kılavuzda belirtildiği şekilde konuldu.
- Sayfa düzeni kılavuzda belirtildiği şekilde yapıldı.
- Ana metin yazı boyutu 12 olacak biçimde basıldı.
- Dipnot yazı boyutu 10 olacak şekilde basıldı.
- Ana metin satır aralığı 1.5 olacak şekilde yazıldı.
- Kaynaklar abecesel sıralamaya göre yazıldı.
- Kaynak gösterme ilkelerine ve yazım kurallarına uyuldu.
- Ekler kılavuzda belirtildiği gibi verildi.

// 2019

Doç. Dr. Elif KARAGÜN